

תחקיר וכתביבה:
אינג' יוסף (ספי) שקד,
בנו של נחום מנדל, חייל מפלוגת חפרים 606.

קורות פלוגה עברית 606 בחיל החפרים בצבא הבריטי (606 Coy, Pioneer Corps) בארץ-ישראל, מצרים, יוון, מילוס, כרתים וקפריסין

ארץ-ישראל (22/11/1941 – 31/7/1940)

המפקדים המיועדים לפלוגה ארצישראלית מספר 6 בחיל החפרים (Auxiliary Military Pioneer Corps) גויסו ביום 31/7/1940. קורס המפקדים החל בתחילת אוגוסט 1940 בארץ ישראל, במחנה צריפין (סרפנד – Sarafand) והסתיים בתחילת אוקטובר 1940. גיוס הגוף העיקרי המיועד לפלוגה, החל באוגוסט 1940 והסתיים ביום 14/10/1940. לפלוגה גויסו חיילים עבריים בלבד. טירונות חיילי הגוף העיקרי החלה באוקטובר 1940 וארכה כחודש ימים. הפלוגה הוקמה באופן רשמי ביום 22/11/1940. למפקד הפלוגה מונה הקצין הסקוטי מייג'ור רופרט לקסמור טאנר מוריי (Major Rupert Luxmoore Tanner Murray). ביום 22/11/1940 שונה שם החיל ל-Pioneer Corps ("חיל החלוצ").

ארץ-ישראל – חיילי פלוגת חפרים 606 סועדים ארוחת צהריים. תאריך משוער – אוקטובר 1940.
(סימול תצלום: 4922/12, יד ושם)

מצרים (7/3/1941 – 23/11/1940)

הפלוגה עברה מארץ ישראל למצרים בשלוש קבוצות. הקבוצה הראשונה שמנתה 127 חיילים ככח חלוץ יצאה ביום 22/11/1940, ממחנה סרפנד דרך תחנת הרכבת בלוד לקהיר, ומשם המשיכה ברכב למחנה מינה (Mena) הסמוך לעיר. הקבוצה האחרונה יצאה מסרפנד ביום 24/11/1940 בבוקר, ולאחר מסע של 19 שעות, הגיעה בטרם אור, ביום 25/11/1940 בשעה 03:30 למחנה מינה. בסך הכל יצאו בקבוצה השנייה והשלישית עוד 274 מחיילי הפלוגה (דיווחי אליהו בן-דרור, אצ"מ, תיק S25/5034). כ-60 החיילים שיצאו את ארץ ישראל במסגרת הפלוגה הועברו במצרים כתגבור לפלוגות חפרים אחרות.

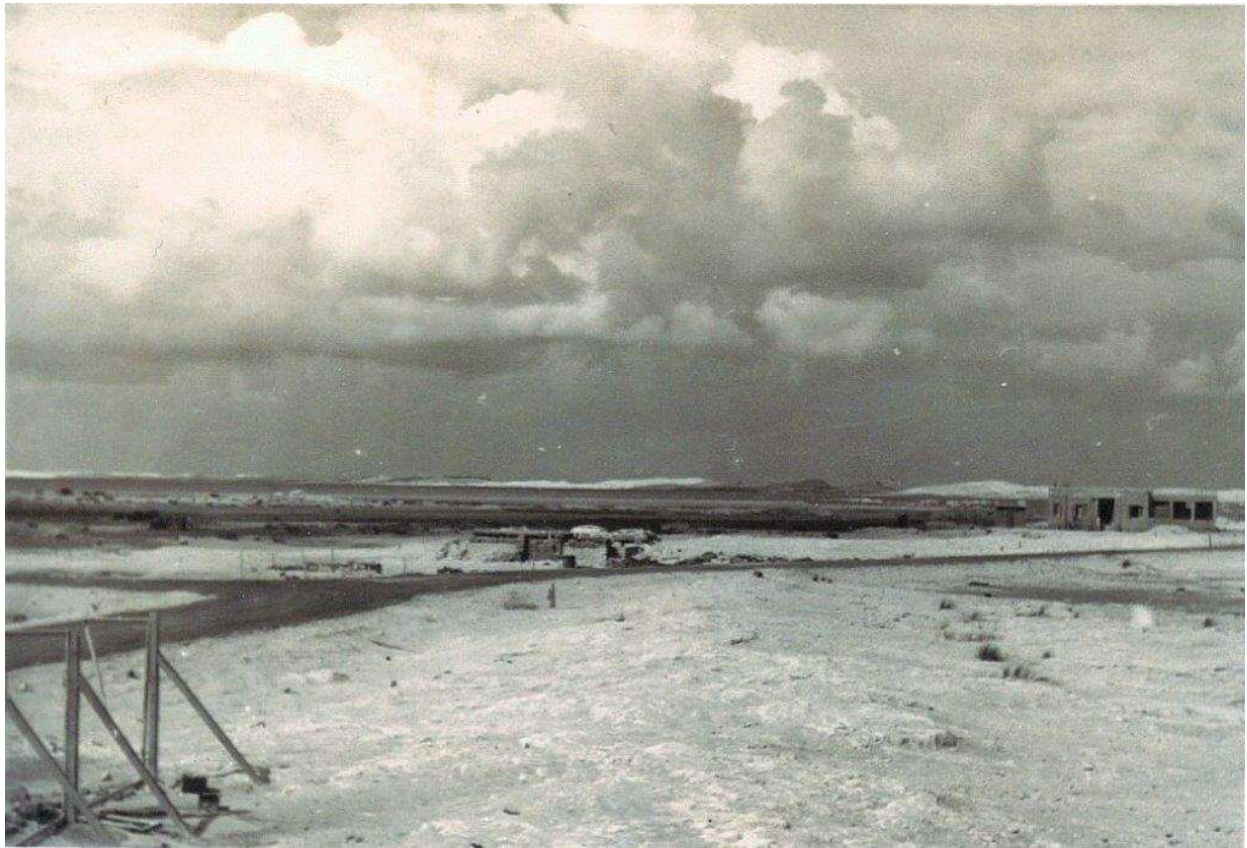

פלוגת חפ"רים 606 במצרים – בבית הכנסת הגדול בקהיר, בעת נאומו של הרב, 29/11/1940.
(סימול תצלום: PHG\1005641, אצ"מ - הארכיון הציוני המרכזי בירושלים)

מפקדי פלוגת חפ"רים 606 במחנה מינה במצרים – מפגש עם משלחת יהודית מקהיר לרגל "חגיגת הדגל העברי".
שורה אמצעית: שישי מימין - מייג'ור ר. ל. ט. מוריי - מפקד פלוגת חפ"רים 606.
(צילום: י. ויינברג, באדיבות רות בלומנפלד - בתו של דב ליבוביץ, חייל בפלוגת חפ"רים 606)

כעבור מספר שבועות, בצהרי יום 17/12/1940, נשלחה הפלוגה ברכבת, ממחנה מינה ל-"דרך המדבר המערבי". לאחר חצות הליל, הגיעה הפלוגה ליעדה, מחנה סידני חניש (Sidi Henish) שעל חוף הים בגבול מצרים לוב. תפקידי הפלוגה באזור זה היו: תיקון הכביש המרכזי שחצה את המדבר, סלילת כבישים חדשים, הנחת פסי מסילת ברזל לרכבת קלה מהמסילה הראשית למחסנים בסביבתה, פריקת תחמושת מרכבות, חפירה והכנת מחפורות מקורות. העבודות בוצעו בפיקוח חיל ההנדסה הניו-זילנדי. המפקדה הממונה על הפלוגה הייתה "מפקדת חיל החפ"רים, קבוצה 66" (66 Group Headquarters, Pioneer Corps), ששהתה בעיר מרסה מטרות (Mersa Matruh) ומשם פיקחה וניהלה את עבודתן של כלל פלוגות החפ"רים בני הלאומים השונים במדבר המערבי.

חוף העיירה סידי-חניש, בעת ששהתה שם פלוגת חפריים 606, מצרים, ינואר 1941.
(באדיבות רות בלומנפלד - בתו של דב ליבוביץ, חייל בפלוגת חפריים 606)

בתאריך 1 בינואר 1941 שונה שם הפלוגה מפלוגת חפריים 6 לפלוגת חפריים 606. במסמכי פלוגה 606 מיום 7/1/1941, רשומה מצבת חיילי הפלוגה לפי דרגותיהם. לפי רשימה זו, מנתה מצבת הפלוגה 2 קצינים בריטים ו-338 חוגרים, ביניהם 2 נגדים, 13 סמלים ו-26 רבי-טוראי (לא נספרו, הצוערים ברוך צאן ויצחק בן-אהרון שהיו באותה עת בקורס קצינים).

שבולת חול, דבר יום-יומי, במדבר המערבי, פלוגת חפריים 606, מצרים, אזור העיירה סידי-חניש, ינואר 1941.
(הארכיון לתולדות "ההגנה", חטיבה 080, תת חטיבה 760, תיק 1, ארכיון פרטי של הקצין מרדכי לייב שיפמן)

לאחר שהייה של כחודש וחצי במחנה סידי חניש, עזבה הפלוגה ביום 26/1/1941 את המחנה לעבר תחנת הרכבת הסמוכה, וממנה הגיעה ביום 27/1/1941 לעיר מרסה מטרות. במהלך הימים הבאים, התמקמה הפלוגה בבתיים נטושים בעיר, בציפייה להפלגה לעיר טוברוק (Tobruk). בינתיים הועסקה הפלוגה בשמירות באתרים שונים בעיר.

ביום 10/2/1941 במקום התכנון המקורי להפליג לנמל טוברוק, הועברה הפלוגה למחנה אל-אמיריה (El-Amiriya) הסמוך לעיר אלכסנדריה (Alexandria), שם המתינה בציפייה דרוכה ליעד הבא אליו תישלח. בבוקר יום 7/3/1941 בשעה 08:00 יצאה הפלוגה ממחנה אל-אמיריה ברכבת לנמל אלכסנדריה.

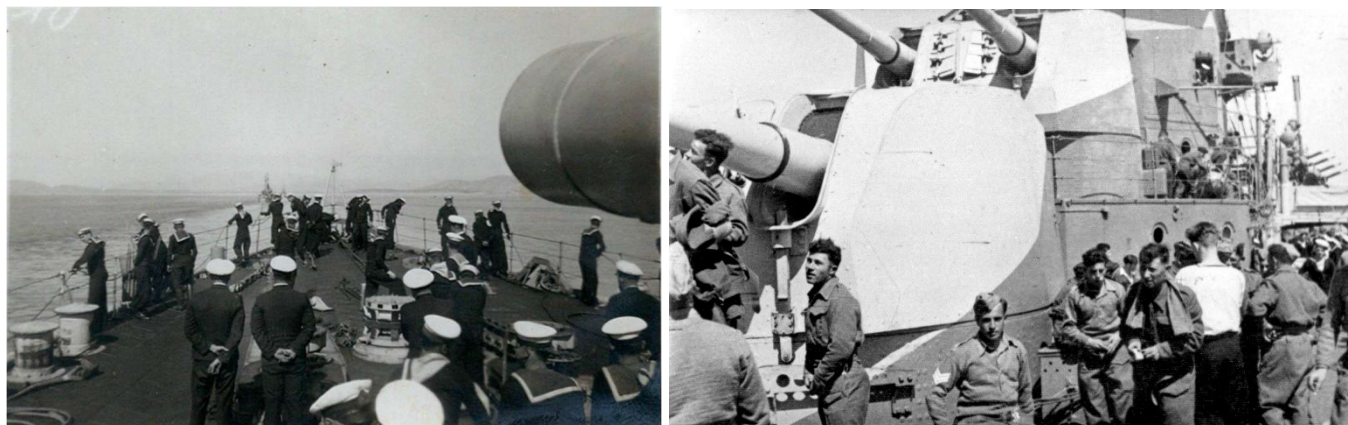
פלוגת חפ"רים 606 מראה העיר מרסה מטרות, בגבול מצרים לוב, 10/2/1941 – 27/1/1941.
(באדיבות רות בלומנפלד - בתו של דב ליבוביץ, חייל בפלוגת חפ"רים 606)

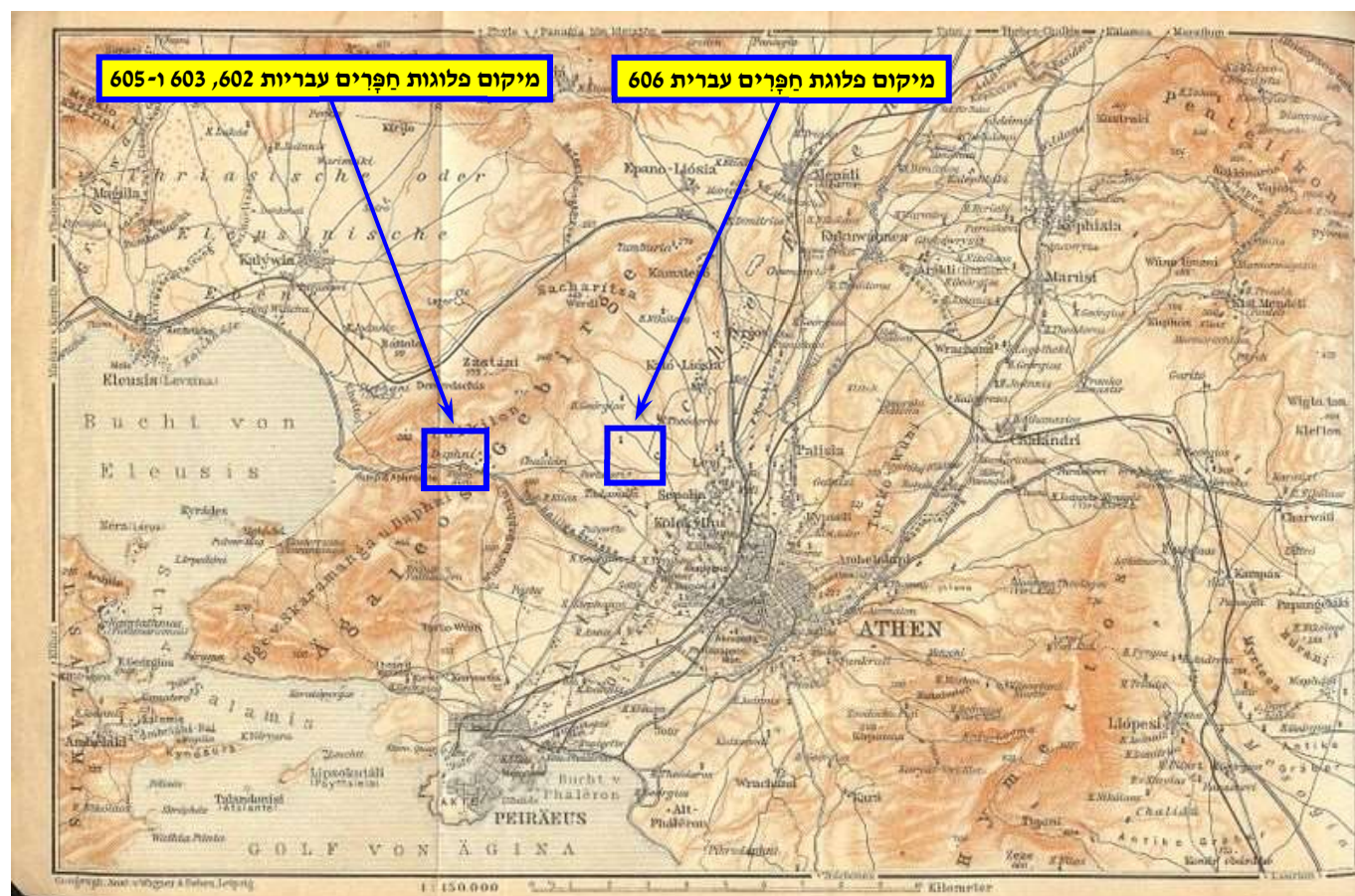
פלוגת חפ"רים 606 בעמדות שמירה בנמל העיר מרסה מטרות, בגבול מצרים לוב, 10/2/1941 – 27/1/1941.
(באדיבות רות בלומנפלד - בתו של דב ליבוביץ, חייל בפלוגת חפ"רים 606)

יוון (22/4/1941 – 8/3/1941)

בערב יום 8/3/1941 עלתה הפלוגה בנמל אלכסנדריה על הסיירת הקלה האוסטרלית "פרת" (PERTH) שהפליגה ליוון, והגיעה בבוקר יום 9/3/1941 לנמל פיראוס (Pireus). לאחר מצעד דרך העיר, התמקמה הפלוגה ביער עצי זית באזור העיירה קוקיניה (Kokkinia) שליד אתונה. הפלוגה הופעלה בנמל פיראוס בפריקת אוניות ציוד ותחמושת של חיל המשלוח הבריטי ובהעמסת ציוד ותחמושת על רכבות שנשלחו לצפון יוון.

פלוגת חפרים 606 וצוות הסיירת הקלה "פרת" (PERTH) על הסיפון מול חופי יוון, בוקר יום 9/3/1941. (תמונה מימין: סימול תצלום: 4922/15 יד ושם)
(תמונה משמאל: באדיבות רות בלומנפלד - בתו של דב ליבוביץ, חייל בפלוגת חפרים 606)

מפה 1: מפת אזור אתונה-פיראוס משנת 1908.

במרץ 1941 הגיעו לנמל פיראוס 7 פלוגות חפרים ארץ-ישראליות. פלוגת חפרים עברית 606 מוקמה באזור העיירה קוקיניה (Kokkinia), בתוך יער עצי זית. פלוגות חפרים עבריות 602, 603 ו-605 מוקמו באזור העיירה דפני (Daphni). (Wikimedia Commons, סימונים על מפת המקור - יוסף שקד)

פלוגת חפרים 606 ביוון – שמירה במחנה קוקיניה (Kokkinia) בין עצי הזית, ליד אתונה, מרץ 1941.
ראשון משמאל - דב ליבוביץ, שני האחרים עדיין לא זוהו.
(באדיבות רות בלומנפלד - בתו של דב ליבוביץ, חייל בפלוגת חפרים 606)

חיילי פלוגת חפרים 606 ביוון – צילום ליד האקרופוליס באתונה, ביום 12/3/1941.
ראשון מימין – נחום מנדל, שלושת האחרים לא זוהו.
(סימול תצלום: 4922/16, יד ושם)

ביום 6/4/1941 החלה ההתקפה הגרמנית על יוון. באותו לילה, פצצה שהוטלה ממטוס גרמני פגעה באוניית תחמושת סקוטית (CLAN FRASER) שעגנה בנמל פיראוס. הספינה, שהובילה 200 טון חומר נפץ, החלה לבעור. בהתפוצצות האדירה של האונייה (ביום 7/4/1941 בשעה 03:15), נהרס הנמל ויצא מכלל שימוש. למחרת נשלחו חיילי הפלוגה לנמל, וסייעו במרץ רב בפינוי ההריסות ובחילוץ הנפגעים הרבים מתוכן.

מראה ההרס בנמל פיראוס, ביום 7/4/1941, לאחר הלילה בו התפוצצה ספינת התחמושת (CLAN FRASER).
(ww2today.com, אתר מקוון)

הבריטים עשו ניסיונות לחידוש העבודה בנמל באופן חלקי. במסגרת זו, חיילי הפלוגה המשיכו בעבודתם בנמל תחת הפצצות הגרמנים. ההנחיה הייתה לא להישמע לאזעקות ולהסתתר רק כאשר המטוסים הגרמניים מתקיפים. תוך כדי הניסיונות לחידוש העבודה בנמל, היו חיילי הפלוגה עדים למראות קשים. במקרה אחד הם ראו אונייה שעלתה באש על אנשיה (כתוצאה מדלק שנשפך לים ממיכל דלק גדול בחוף שנפגע מהפצצה והצית את האונייה). במקרה אחר, נפגעה אונייה ממוקש ימי בכניסה לנמל, חרטומה הזדקק לשמים והיא החלה לטבוע. חלק מהמלחים קפצו למים ואנשי הפלוגה זינקו לים וחשו להצילם.

ביום שישי 11/4/1941, נשלחו חיילי הפלוגה, יחד עם הרבה פלוגות אחרות, לאחד המפרצים היפהיים בסביבות אתונה, לצורך פריקת אונייה שהביאה פרדות וסוסים בשביל הצבא הבריטי. כל חייל היה צריך להוביל פרדה כזו. למרבה הצער, חיילי הפלוגה לא הצליחו להוביל את הפרדות והסוסים שנבהלו מאוד מהרעש העצום של ההפצצות החזקות, והם התפרעו וברחו. לימים, הסמל יוסף אלמוגי (קרלנבוים) כתב על המקרה "ספק אם אחד מהם נרתם בסופו של דבר למאמץ המלחמתי". בערב החיילים חזרו למחנה והתברר שהיה זה ערב פסח. יהודי אתונה שלחו להם מצות כדי לקדש את החג, אותו נאלצו חיילי הפלוגה לחגוג בעלטה עקב הפצצות הגרמנים באזורם. במהלך הסדר, נסבה לחיילים קורת רוח רבה, כשהבחינו במטוס גרמני שנפגע ונפל.

הורדת הסוסים והפרדות באחד המפרצים הסמוכים לפיראוס, ביום 11/04/1941, ערב חג הפסח.
(יומן קרני, מפקד פלוגת תפעול נמלים העברית 1039, אתר מקוון)

בתקופת ההמתנה לחידוש העבודה בנמל פיראוס, עבדו מספר קבוצות מהפלוגה בפריקת מטעני של אוניות במזחים אחרים בסביבות אתונה, במפרצים הקטנים של העיר אלאוסיס (Eleusis) והעיר סקרמאנגה (Skaramanga). העבודה נעשתה במשמרות של כ- 100-120 איש כל אחת, ונמשכה במתכונת זו עד לסוף יום 20/4/1941.

ביום שני 14/4/1941, ניתנה פקודה לשלוח לחזית בפיקוד קצין בריטי, 100 חיילים חמושים. בערב, כוח משולב של 100 חיילים (50 מפלוגה 606 ו-50 מפלוגה 603), בפיקוד קפטן מק-קולוך (Capt. G. McKulloch) הסקוטי, סגן מפקד פלוגת חפרים 603, יצא ברכבת למשימות הגנה באזור לאריסה (Larissa).

ביום שלישי 15/4/1941, בשעה 19:00, לאחר התראה שניתנה בשעות הצהריים, צורפה לפלוגה 606 קבוצה של 90 חיילים מפלוגה 603 בראשות הקצין הארצישראלי סג"ם מרדכי לייב שיפמן. כוח זה מפלוגה 603 הוצב במחנה בקוקיניה ביום 31/3/1941 ועסק בפריקת תחמושת וציוד בנמל פיראוס. בימים הבאים, עבודות הפלוגה 606 המורחבת (606 ו-90 החיילים המצורפים מפלוגה 603) התנהלו בשגרה.

ביום ראשון 20/4/1941, בעת שקולונל רנטון (Col. A. F. G. Renton), מפקד כלל פלוגות החפרים שהגיעו ליוון, וסגנו, מייג'ור קוטון (Major J. T. Cotton), נסעו צפונה לסיורים, החליפו אותם במפקדה מייג'ור מורי וסגנו קפטן ארנסט וואלס כריסטי (Capt. Ernest Wallace Christie), אשר הסתייעו לחילופין בקצינים הארצישראליים בן-אהרון, צאן ושיפמן. משם, מפקד הפלוגה וסגנו, חילקו את העבודה בין פלוגות החפרים השונות שהגיעו ליוון. כתוצאה מהסדר זה, קפטן כריסטי, נתן פקודות והוראות לעצמו כסגן מפקד פלוגה 606 וגם דיווח לעצמו בחזרה.

ביום שני 21/4/1941 החליטה מפקדת המזרח התיכון בקהיר על פינוי חיל המשלוח הבריטי מיוון. לפי יומן המלחמה של פלוגה 606 באותו יום, בשעה 10:00 בבוקר, קיבלו כל פלוגות החפרים שבמרחב אתונה ממייג'ור קוטון, פקודה בה נכתב: "על כל בעלי הדרגות להישאר בתחומי המחנה, היכוננו לתזוזה מהמחנה תוך שעותיים" (העתק מדף היומן ובו הפקודה, נמצא בספרו של גלבר, "תולדות ההתנדבות", כרך א', עמ' 381 שם). באותו ערב, במחנה קוקיניה, בהתראה של שעה אחת בלבד להתארגנות, נתקבלה פקודה לשלוח שני קצינים ארצישראליים למפקדה העליונה, לשם קבלת הוראות ותדריך מפורט שיתקיים בשעה 22:00. במקביל, נדרשה הפלוגה להכין בינתיים לפעולה כוח של 60 מתנדבים (40 מפלוגה 606 ו-20 מבין החיילים המצורפים מפלוגה 603). מייג'ור מורי שלח למשימה את הקצינים הארצישראליים סג"ם יצחק בן-אהרון וסג"ם ברוך צאן. הכוח נצטווה לצאת למשימות בדרך המובילה ל-ארגוס (Argos) ולנמל קאלאמאטה (Kalamata), שנמצא בחוף הדרומי שבחצי האי פלופונסוס. משימות הכוח היו לבדוק נקודות אספקה ותדלוק לאורך הציר, לאתר צנחנים שהוצנחו בו ולפוצץ גשרים לעיכוב האויב. כל חייל קיבל רובה ותחמושת (לפלוגה 606 היו מעט רובים, ולמחלקתו של סג"ם שיפמן היו 90 רובים והוא נתן מהם לכוח 60 רובים). יתר חיילי הפלוגה קיבלו הוראה להיות דרוכים ומוכנים לתזוזה בכל רגע.

מעט לאחר חצות, ביום שלישי 22/4/1941 בשעה 00:30, עזבה את המחנה מחלקה בת 30 חיילים בפיקודו של סג"ם ברוך צאן, עם סמל המחלקה שלו יהושע לבל (אריאלי), ואחריה בשעה 02:00 מחלקה בת 30 חיילים בפיקודו של סג"ם יצחק בן-אהרון, עם סמל המחלקה שלו יוסף קרלנבוים (אלמוגי). בדרכם לקאלאמאטה, המחלקות השתדלו לנוע בלילות בחסות החשיכה, נהגי המשאיות שלהן נסעו ללא אורות והתקדמו בצורה איטית ביותר. במצבור התחמושת הראשון נורתה על אחת המחלקות אש מקלעים ישירה ממטוסי אויב. למזלם איש לא נפגע. ביום 26/4/1941 הגיעו חיילי הכוח למבואות העיירה קאלאמאטה והמשיכו משם ברגל את דרכם לנמל. בנמל נאמר לחיילי הכוח להתפזר בהרים ולרדת שוב לנמל לקראת רדת החשיכה. פינוי ימי תוכנן להתבצע בלילה שבין ה-26 ל-27 באפריל 1941. עדיפות בפינוי ניתנה ליחידות הלוחמות. בפועל התבצע פינוי חלקי, וחיילי הכוח נותרו מאחור במפרץ בציפייה דרוכה לפינוי הימי הבא. בתקופת ההמתנה, היו אלפי החיילים במפרץ, נתונים לתקיפות אוויריות ממטוסי אויב באש מקלעים כבדה ובפצצות. חלק מאנשי הכוח השתתפו במתקפת הנגד המאולתרת נגד כוחות אויב, כשאלה הגיעו לעיירה ועמדו להשתלט על הנמל. בקרבות במפרץ נהרגו מאש האויב 2 חיילים מהכוח (יוסף-שמואל שלום, דב זילברברג). בסופו של דבר, הקצין בן-אהרון ומרבית הנותרים מהכוח נפלו בשבי הגרמני במפרץ קאלאמאטה ביום 29/4/1941. באותו אירוע קשה וכואב נפלו בשבי הגרמני כ-8,000 חיילים בריטיים, וביניהם גם 1,500 ומעלה חיילים ארצישראליים עבריים. מקרב השבויים העבריים כ-1,000 היו מחיל החפרים (P.C.), כ-420 מפלוגת תפעול הנמלים העברית 1039 בחיל ההנדסה (R.E.) והיתר היו מחילות נוספים: תובלה (R.A.S.C.), קשר (R.S.C.), ציוד (R.A.O.C.), רפואה (R.A.M.C.) ועוד.

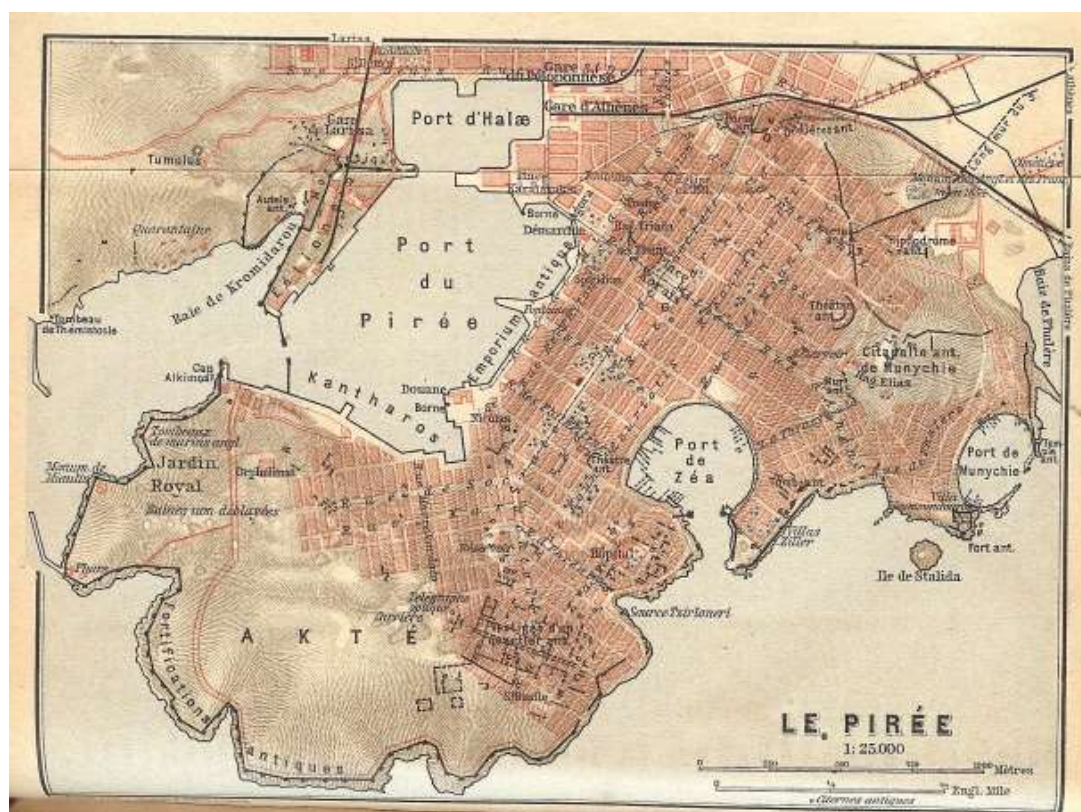
ביום שלישי 22/4/1941 בשעה 10:00, נרשם ביומן המלחמה של פלוגה 606, כי למחנה ב-קוקיניה הגיעו בחזרה קפטן מק-קולוך עם כל 100 החיילים שיצאו עימו לעיר לאריסה, ואיתם הגיע חימוש כולל של 6 מכונות ירייה (Lewis guns), 110 רובים ו-10,000 כדורים. לפי פקודה מהמפקדה הממונה, מאת מייג'ור קוטון, הכוח שחזר צורף לפלוגה 606. הדיווח הועבר ממייג'ור מורי לסג"ם שיפמן, ששלח מיד רץ לוודא שהכוח אכן חזר ממשימותיו ונמצא במחנה ב-קוקיניה. מפקד הכוח קפטן מק-קולוך שהיה באתונה, שב למחנה, ובשעה 13:00 נפגש עם שיפמן וסיפר לו על מהלך המשימה. בשעה 14:30, קיבלו חיילי הפלוגה שהיו במחנה קוקיניה פקודה: "לעזוב את המחנה

בשעה 15:15 ולהגיע למזח הפחם בנמל פיראוס ולעלות על אונייה". בשעה הנקובה, עזבה הפלוגה בצעדה את המחנה, כשאליה מצטרפים חיילי פלוגת החפרים הקפריסאית 1008 ואחרים.

בשעה 17:00 הגיעו לנמל פיראוס פלוגה 606, אליה חברו כוח מפלוגה 603 והפלוגה הקפריסאית 1008. המשטרה הצבאית הבריטית הורתה לחיילי הכוח להתפזר ברחובות צדדים הסמוכים לנמל עד בוא האונייה והסבירה למפקדים שהספינות חוששות להכנס לנמל באור יום. בשעה 17:10 החלה הפצצה כבדה על הנמל וחיילים תפסו מחסה ברחובות צדדים הסמוכים לנמל במשך כשעתיים נוספות. בשעה 19:00 לערך, הגיעו החיילים לנמל, והמתינו בין מאות חיילים אחרים בתור לפינוי, שתוכנן להתבצע באמצעות שלוש אוניות סוחר ישנות וחסרות כל הגנה.

חיילי פלוגת חפרים 606 ביוון – מחכים לפינוי ברחובות הסמוכים לנמל פיראוס, אחר הצהריים של יום שלישי 22/4/1941 (סימול תצלום: 4922/17, יד ושם)

סכימה של נמל פיראוס משנת 1908 (Wikimedia Commons, אתר מקוון)

בשעה 19:30 קיבלו חיילי הפלוגה שבנמל פקודה לעלות על אוניית הפינוי "פאנקרטיון" (PANCRATION). הייתה זו אוניית פחמים יוונית אזרחית, איטית ורעועה שמהירותה 5.5 קשר. האונייה הייתה חסרת אלחוט, ללא כל אמצעי הגנה צבאיים ועליה 2 סירות הצלה דולפות. בקושי רב, איתרו חיילי הפלוגה את המלחים היוונים שהתחבאו בסביבה ובשום אופן לא רצו לעלות על האונייה. לבסוף, לאחר עיכובים רבים, לאחר חצות הליל, בשעה 00:30 ביום 23/4/1941, הפליגה האונייה מהנמל. על סיפונה היו: שלושה קצינים בריטיים, קצין ארצישראלי אחד (סג"ם מרדכי שיפמן) ו-392 חיילים, כולם מפלוגות חפרים העבריות 603 ו-606; שלושה קצינים ו-200 חיילים קפריסאיים (מרביתם מפלוגת החפרים הקפריסאית 1008); כומר קתולי ועוד כ-100 חיילים אחרים. סך הכל עלו על סיפון האונייה "פאנקרטיון" כ-700 חיילים על ציודם האישי ואיתם 180 רובים ו-6 מכונות ירייה - "לואיס-גאנים", שהביא עמו הכוח מפלוגות 603 ו-606, שחזר מלאריסה.

אוניית המשא היוונית "פאנקרטיון" (PANCRATION), בעלת מנוע קיטור 149 כ"ס, נבנתה ב-1920. נפגעה מהאוויר ליד מפרץ ספיליה (Spilia) באי מילוס Milos ביום 23/4/1941, הוטבעה ביום 25/4/1941.
 רב החובל האחרון - Captain Antonios Liosis.
 (אתר מקוון, wrecksite.eu)

מפת האי מילוס (Milos) - שם, במפרץ ספיליה (Spilia), ביום 23/4/1941, נפגעה האונייה "פאנקרטיון" מטורפדו. למניעת טביעה, הושטה האונייה מיידית לעבר החוף ונתקעה על שרטון 50 מ' מהחוף.
 (אתר מקוון, greecetravel.com)

חיילי פלוגת חפרים 606 בעת הפינוי מיוון על גבי האונייה "פאנקרטיון", בוקר יום רביעי 23/4/1941, לפני שהותקפו מהאוויר על ידי מטוסי אויב איטלקיים.
(אלבום ההתנדבות, 1955, שם, עמ' 52)

מילוס (1/5/1941 – 23/4/1941)

בבוקר יום רביעי 23/4/1941, בשעה 08:00 לערך, התגלתה האונייה האיטית על ידי מטוס אויב איטלקי בודד. לפתע הנמיך המטוס טוס, הטיל עליה מספר פצצות, שנפלו כולן לים, התרומם ופתח בירי מקלעים. חיילי הפלוגה השיבו אש מ-4 מכונות ירייה ("לואיס-גאנים"), ואילצו את המטוס להגביה רום ולהתקיף את האונייה בירי רק מגובה רב. כשלושת רבעי שעה מאוחר יותר, הותקפה האונייה שנית על ידי 2 מטוסי אויב שהטילו 7 פצצות ופתחו באש מקלעים. בהתקפה זו נהרג סגן מפקד הפלוגה הבריטי קפטן כריסטי (Capt. Ernest Wallace Christie), נפצעו כ-25 מחיילי הפלוגה, הופל מטוס אויב וטייסו נשבה. בשעה 11:00 שוב הופיעו 2 מטוסי אויב ותקפו באותו האופן. האונייה לא נפגעה והמשיכה בדרכה, עד שבשעה 12:00 הגיעה לפתח מפרץ ספיליה (Spilia) באי מילוס (Milos). אחת הסירות הורדה לים ומפקד הפלוגה מייג'ור מוריי והפצועים הגיעו באמצעותה לאי. כעבור פחות מ-10 דקות, הותקפה האונייה מהאוויר בפעם הרביעית על ידי 2 מטוסי ים איטלקיים שהטילו הפעם גם פצצות טורפדו. אחת הפצצות פגעה בירכתי האונייה, התרוממה, קפצה מעליה והתפוצצה בצידה השני. המלחים הזניקו מיד את האונייה לכיוון החוף והיא נתקעה על שרטון במרחק 50 מ' מהחוף ונעצרה, כאשר במקביל, מטוסי האויב המשיכו באש מכונות ירייה ופגעו בכ-15 חיילים נוספים שהיו על הסיפון.

הקרב כולו ארך כ-5 שעות, בסיומו היו לפלוגה קצין הרוג אחד וכ-40 פצועים, מהם חלק פצועים קשה. במהלך הקרב הופלו שני מטוסי אויב וטייסיהם נלקחו בשבי. נוצרה בהלה קשה, בעיקר אצל החיילים הקפריסאים, שחלקם קפצו לים וטבעו. על האונייה היו 2 סירות נוספות שהורדו לים, באמצעותן פונו מספר חיילים לחוף. בשלב זה, מפקד הפלוגה, מייג'ור מוריי נתן פקודה לכמה מהחיילים שידעו לשחות שיטו אל החוף ויביאו משם סירות. בשעה 15:00 הגיעו לאונייה דייגים יוונים עם סירות והורידו את הנוסעים והצוות לחוף במספר סבבים. אחרוני החיילים ירדו מהאונייה בשעה 18:00. קבוצת חיילים חזרה לאונייה על מנת להוריד ממנה את החפצים והאספקה.

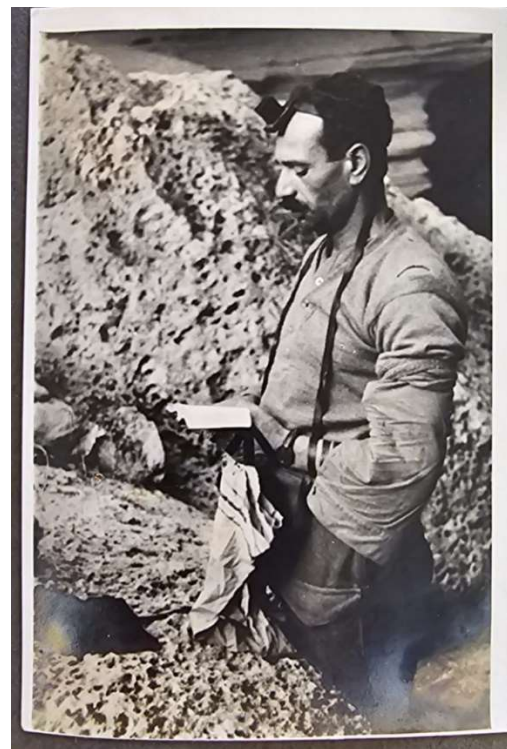

חיילי פלוגת חפרים 606 באי מילוס – מגיעים לחוף בסירות הצלה, מאוניית המשא היוונית "פאנקרטיון", מפרץ ספיליה (Spilia), יום רביעי 23/4/1941, החל מהשעה 13:00 לערך.
(אלבום ההתנדבות, 1955, שם, עמ' 53)

בבוקר שלמחרת (יום חמישי 24/4/1941), עלה חשש שהאונייה הפגועה תטבע. חיילים שהתנדבו, סיימו להוריד את החפצים והאספקה. הם החזירו גם את גופתו של קפטן כריסטי וקברו אותו על גבעה באי. כבר בשעה 09:30 שוב הותקפה האונייה הריקה בחמת זעם על ידי מטוסי אויב. האונייה הריקה הופצצה 5 פעמים נוספות, עד שפצצות "גמרו אותה לגמרי" בשעות הצהריים של יום המחרת (יום שישי 25/4/1941).

משמר כבוד לסגן מפקד הפלוגה שנהרג על האונייה "פאנקרטיון" בקרב מול מטוסי אויב איטלקיים.

פלוגת חפרים 606 על האי מילוס: תפילה, "רק אלוהים יעזרנו".
(הארכיון לתולדות "ההגנה", חטיבה 080, תת חטיבה 760, תיק 1, ארכיון פרטי של הקצין מרדכי לייב שיפמן)

עם עליית חיילי הפלוגה על האי, הם הופצצו מהאוויר ללא הרף, הסתתרו במערות באי, וצפו במטוסי אויב מטביעים במפרץ אוניות נוספות. מנגד, למרות העייפות והתלאות שאפפו את חיילי הפלוגה, הם היו מוכנים לקרב. חייל בפלוגה סיפר: "יום אחד, נעשה ניסיון לכבוש את האי על ידי נחיתה של 15 הידרופלנים (מטוסים ימיים), שחגו באוויר וניסו לרדת ולעגון באי, ידענו שאם יעלה בידם לעגון במפרץ אבדנו. התרכזנו מסביב לנקודה מסוימת ופתחנו באש מרוכזת. אחדים מאתנו מצאו רימוני יד וגם בהם השתמשנו. לעזרת ההידרופלנים באו 2 אווירונים והתחילו לירות עלינו ממכונות ירייה, אבל אנו לא הרפינו. היה זה קרב אחרון לחיים או למוות. אחרי מערכה כבדה נאלצו ההידרופלנים להתרומם ולחזור כלעומת שבאו, אבל אנו ידענו שהמערכה רק מתחילה וכאמור מלאי התחמושת שברשותנו הלך ואזל. מצבנו היה כמעט נואש. לא היו לנו שום סיכויים לעזוב את מילוס".

חיילי פלוגת חפ"רים 606 באי מילוס – מסתתרים במערות ונקיקים מתקיפות אוויריות, 23 עד 30 באפריל 1941.
בתמונה משמאל: ראשון מימין - קרל לבנרוזן, שלישי מימין - אפרים ניידיביצקי, היתר לא זוהו.
(תמונה מימין – סימול תצלום: 4922/19, יד ושם; תמונה משמאל – אלבום ההתנדבות, 1955, שם, עמ' 53)

במהלך שהותה של הפלוגה באי, שלחו מפקדיה באלחוט מברקים רבים למפקדות הבריטיות במצרים ובאי כרתים (Crete), ובהם דיווח על מצבה הקשה. עד ליום 29/4/1941 לא נתקבל כל מענה למברקים ואנשי הפלוגה לא ידעו אם המברקים הגיעו ליעדם.

יום רביעי 30/4/1941 התחיל "כרגיל" בהפצצה של האויב. שוב הועלה חשש שפקיד הדואר באי הוא "גיס חמישי" וכלל לא שלח את המברקים שנתבקש לשלוח. הוחלט שקפטן וו. פ. ריד (Capt. W. F. Reid - מפקד פלוגת החפ"רים הקפריסאיים 1008) ישלח מברק לא מוצפן באנגלית פשוטה בו ישאל אם המברקים הקודמים מהתאריכים והשעות הנקובים הגיעו. קפטן ריד שלח את המברק הזה. בשעה 10:00 לערך שלח מושל האי היווני הודעה שנתקבל במשרד הדואר באי מברק מאדמירליות בכרתים. בו נכתב: "האוניות אינן חופשיות בשבילכם, השתמשו בהערכתכם ועזרתכם העצמית". בצהריי היום, עזבה את מילוס סירה ועליה 20 חיילים בריטיים בדרכם לכרתים. בקושי רב צורפו אליהם 5 מחיילי הפלוגה. מפקד הפלוגה נתן בידם איגרת בקשה לעזרה, וביקש מהם שיודיעו במפקדה בכרתים על הצורך בחילוץ הפלוגה מהאי.

בעקבות אחד המברקים ששלחה הפלוגה ואשר הגיע ליעדו בכרתים, הוחלט בתאריך 29/4/1941 באדמירליות הבריטית בקהיר לבדוק את אמינות הדברים ולנסות לחלץ את החיילים. האדמירליות שלחה לאי מילוס את המשחתות "הוטספור" (HOTSPUR) ו-"האבוק" (HAVOCK). טרם חצות ליל ה-30/4/1941, בשעה 23:00 לערך, הבחינו חיילי הפלוגה בשתי משחתות שהגיעו לקרבת האי. מהמשחתות נשלחו לאי שתי סירות חמושות לבדוק את המצב. החיילים היו במתח רב כי לא ידעו אם אלו אוניות גרמניות, או בריטיות. למזלם, היו אלה שתי המשחתות הבריטיות שבאו לחלצם מהאי. פקודת הצי הייתה מפורשת, "בשעה 03:15 בלילה על האוניות להפליג ומי שלא יספיק עד אותה שעה לעלות יישאר". החיילים הועברו במהירות למשחתת "האבוק" בעזרת 3 סירות מנוע אליהן נקשרו 3 סירות נוספות. ראשון החיילים עלה בשעה 01:30 ואחרון החיילים בשעה 03:30 טרם אור ליום 1/5/1941. מיד עם סיום הפינוי, הפליגו המשחתות וכעבור 4 שעות לערך, הגיעו חיילי הפלוגה לנמל מפרץ סודה (Suda Bay) באי כרתים. כל החיילים פונו מהאי מילוס, למעט החייל יוסף רייס שנפצע קשה ואושפז בבית חולים באי "טירה" (סנטוריני) הקרוב והחייל יוסף ולנטין שנפצע בהתקפה האווירית של הגרמנים על האונייה "פאנקרטיון" ומת מפצעיו באי מילוס ביום 28/4/1941.

המשחתת "האבוק" (HMS HAVOCK)
(uboat.net, אתר מקוון)

המשחתת "הוטספור" (HMS HOTSPUR)

בסיכום המערכה ביוון, מפלוגת חפרים 606, נהרגו 3 חיילים ארצישראליים (שניים ביוון ואחד באי מילוס) וקצין בריטי, ונפלו בשבי הגרמני קרוב ל-40 חיילים (מהם אחד באי מילוס), עוד נפלו בשבי קרוב ל-20 חיילים שצורפו אליה מפלוגת חפרים 603. מספר קטן של חיילים מפלוגה 606 ברחו מהשבי בהצלחה כגון: הקצין ברוך צאן והחייל יחיאל קספ, שנפל חלל מאוחר יותר במהלך השירות. מבין הנותרים, שניים נפלו חלל בשבי או בעטיו והשאר שוחררו כפדויי שבי.

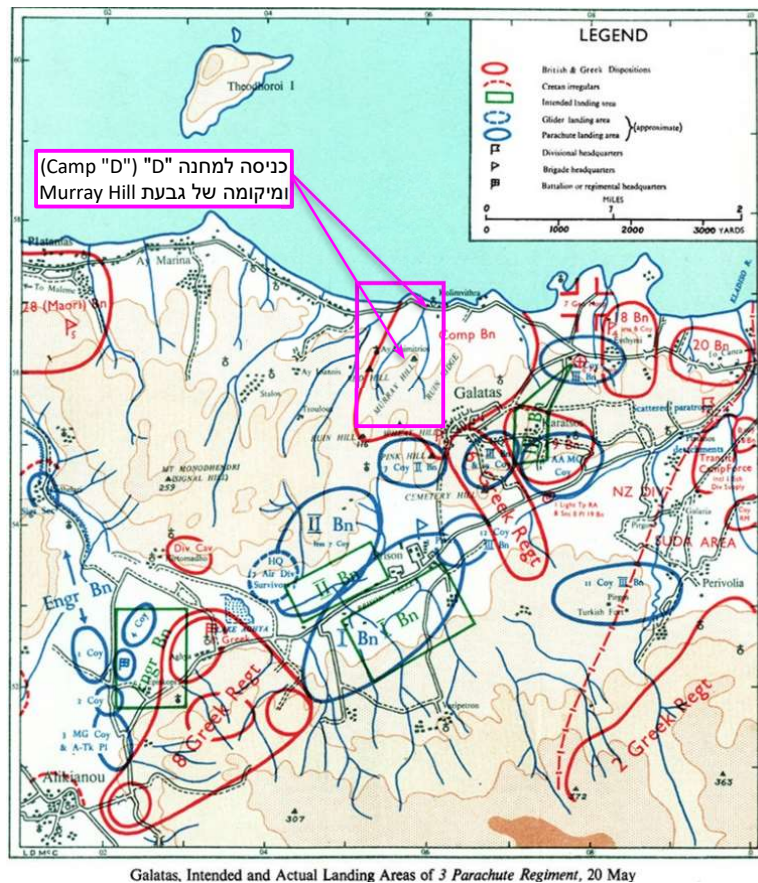
כרתים (1/5/1941 – 1/6/1941)

לפי יומן המלחמה של פלוגה 606, ביום חמישי 1/5/1941 בשעה 07:30 בנמל מפרץ סודה (Suda Bay), באי כרתים, ירדו מהמשחתת "האבוק" 273 חיילי פלוגה 606 ומפקדם מייג'ור מוריי ועוד 118 חיילים מפלוגת חפרים 603 ומפקדיהם קפטן מק-קולור וסג"ם שיפמן הארצישראלי (שהפליגו עם פלוגה 606 מפיראוס ושאר פלוגתם נפלה בשבי). על 391 חיילי פלוגה המורחבת (606 והמצורפים מפלוגה 603) פיקד מייג'ור מוריי.

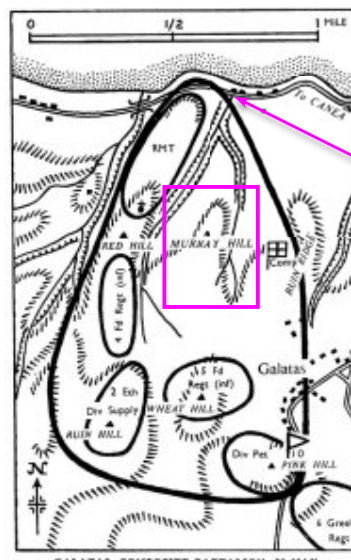
הירידה מהאונייה לרציף ארכה כ-15 דקות. לאחריה נאמר לחיילים כי עליהם ללכת כ-15 ק"מ מערבה עד למחנה שלהם. הפלוגה נעה רגלית כשעה לערך, ולאחר כ-5 ק"מ הגיעה למחנה ששכן סמוך לעיר חאניה (Canea). בדרכם צעדו החיילים לצד הכביש הראשי סודה-חאניה, עברו ליד מנזר קריסופיגי (Chrysopigi Monastery), ולאחר כ-2 ק"מ מהמנזר, עצרו במחנה בריטי בשם Transit Camp Force, לשם קבלת מזון, משקה ומנוחה קצרה. משם לפי פקודה מקצין בקרת התנועה באזור, צעדה הפלוגה על ציודה 8 ק"מ נוספים אל מחנה "D" (Camp "D"), אליו הגיעה בשעה 11:00 לערך. הצעידה למחנה נעשתה בשורה עורפית בתוך תעלה, שהייתה לצד כביש החוף הישן, המחבר בין העיר חאניה לבין העיירה מאלמה (Maleme). הקצין שיפמן דיווח, כי בדרכם, החיילים היו נתונים לחששות כבדים מפני מתקפת מטוסי אויב, כפי שאירע פעמים רבות באי מילוס. במחנה החיילים חששו מתקיפות אוויריות, וביקשו לחפור לעצמם שוחות מגן. החיילים הקפריסאים עברו למחנה אחר והפלוגה נותרה במחנה.

מפת כרתים. במפה סומנו שמות ישובים ואתרים הקשורים לקרבות ולאירועים שהתרחשו בכרתים במאי 1941. (הארכיונים הלאומיים הבריטיים, blog.nationalarchives.gov.uk, אתר מקוון, אוגוסט 1941)

אזור מחנה "D" בסמוך לגלאטאס (Galatas). המחנה מוקם במרחק הליכה של כ-13 ק"מ מרציף נמל סודה (לצד הכביש הראשי סודה-חאניה, העובר ליד מנזר קריסופיג', ובהמשך לצד כביש חאניה-מאלמה). הפנייה לכניסה למחנה הייתה בצמוד לעיקול חד של הכביש. פלוגת חפ"רים 606 הגיעה למחנה ביום 1/5/1941, ומוקמה על גבעה בשם Murray Hill, בשטח ההערכות של הרג'ימנט הניו-זילנדי המשוריין שהיה חלק מדיביזיית חי"ר 2 הניו-זילנדית (The Divisional Cavalry Regiment). מיקום מחנה הפלוגה מסומן במלבן ורוד שהוסף למפה. (nzhistory.govt.nz, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יוסף שקד, אוקטובר 2021)

הכניסה למחנה "D" (Camp "D")
והדרך לגבעת Murray Hill

מיקום יחידות בריטיות שונות באזור מחנה "D" הסמוך לכפר גאלטאס (Galatas), לשם הגיעה פלוגת חפ"רים 606 ביום 1/5/1941. הפלוגה מוקמה על גבעה המסומנת במפה בשם Murray Hill (על שם מייג'ור מורי, מפקד הפלוגה) ושהתה במחנה עד ליום 5/5/1941. מיקום מחנה הפלוגה מסומן במלבן ורוד שהוסף למפה. (nzhistory.govt.nz, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יוסף שקד)

למחרת, הגיעו למחנה בשלום חמשת החיילים מפלוגה 606, שהפליגו לכרתים בסירת קייק (Caique) מהאי מילוס ביום 30/4/1941 להזעיק עזרה. לפלוגה צורפו עוד 45 חיילים מפלוגות החפ"רים השונות שנמלטו כבודדים או בקבוצות, מחוף הפיניו בקאלאמאטה והגיעו לבסוף לכרתים דרך האי קיתירה (Kythira) בשתי סירות. בסך-הכול, נימנו באותו יום 441 חפ"רים בפלוגה 606 המורחבת.

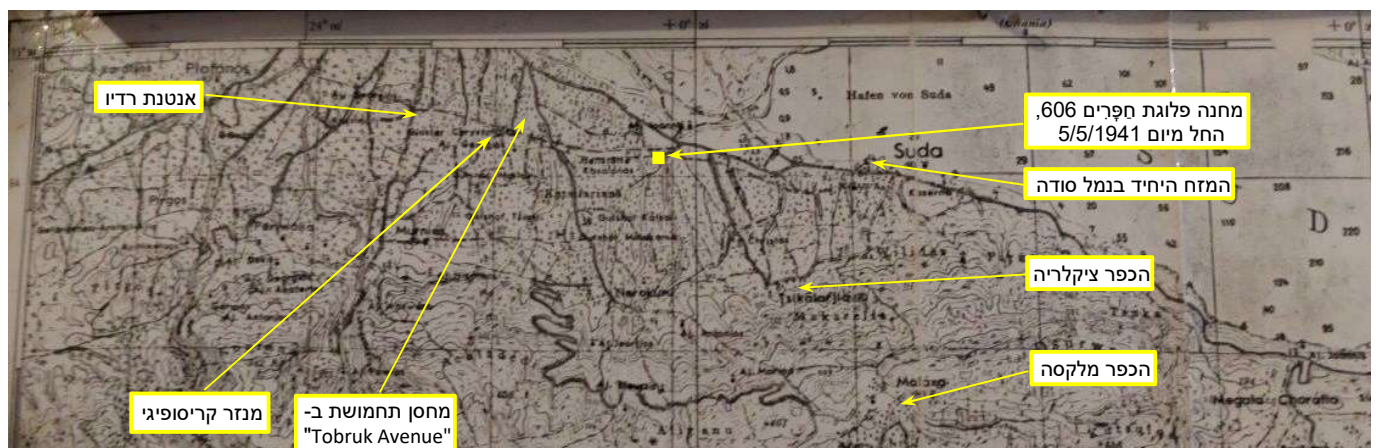
פלוגת חפרים 606 במחנה "D" בכרתים – מפגש עם חייל שנמלט מהשבי ביוון והגיע למחנה, ביום 2/5/1941.
(אלבום ההתנדבות, 1955, שם, עמ' 54)

בתאריך 3/5/1941 שלח סג"ם שיפמן מברק לארץ ישראל אל דוד רמז, בו הוא מוסר שנמצאים 230 אנשים עם המפקד מוריי ו-210 איתו. מטעמי צנזורה, אין הוא מציין במברק היכן הם נמצאים.

לאחר שהפלוגה נותרה במחנה בלי תעסוקה מבצעית במשך שלושה ימים, ביום 5/5/1941 בשעה 09:00, נתקבלה פקודה להעברת פלוגת החפרים 606 המורחבת, למחנה קבע סמוך לנמל סודה, כפי שסומן על ידי המפקדה ולפיה: "ההעברה צריכה להתבצע היום, ומחר צריכה להתחיל העבודה בנמל בכפיפות למנהל ענייני החפרים והעבודות" (Assistant-Director of Pioneer and Labour) בנמל.

בשעה 15:00 יצאה הפלוגה לדרכה למחנה החדש ששכן בסמוך לעיר חאניה, בין עצי זית, במרחק של כ-2.5 ק"מ ממזח הנמל שבמפרץ סודה. מעט מערבה מהמחנה היו מחסני בנזין ושמן ובהמשך, במרחק של כ-1.5 ק"מ מהמחנה, היו מחסני תחמושת. מערבה ממחסני התחמושת, במרחק של כקילומטר אחד, שכנה תחנת רדיו, ממנה בלטה אנטנה גבוהה. המחסנים היו מפוזרים תחת העצים בצורת מערומים, על מנת שלא יראו מהאוויר.

החל מיום 6/5/1941 הועסקה הפלוגה בפריקת מטעני אספקה ותחמושת בנמל סודה. ביום 10/5/1941 העבירו הקצינים את חדר האוכל של מפקדת הפלוגה לבית מס' 111 בסמוך לכביש הראשי חאניה-סודה, כיום רחוב פטריארך ורטולומיאוי (Patriarchoi Vartholomaioi) אשר עובר בסמוך למנזר קריסופיגי (Chrysopigi). מצידו הדרומי של הכביש עברה בצמוד אליו מסילת ברזל של רכבת קלה, שקישרה בין הרציף בנמל סודה לשטח הנמצא מול הכניסה למנזר קריסופיגי. הרכבת הקלה הובילה לשם מטען של ציוד ותחמושת בלבד.

קטע ממפה גרמנית משנת 1940 (שעודכנה על בסיס מפה יוונית ישנה), עליה מסומן בריבוע צהוב שהוסף למפה, מיקום מחנה פלוגה 606 ששכן החל מיום 5/5/1941 כ-2.5 ק"מ מערבית למזח היחיד שהיה ברציף נמל סודה, סמוך לבית מס' 111 על יד הדרך הראשית סודה-חאניה.
(מקור: Askifou War Museum, מוזיאון מלחמה פרטי של Andreas Hatzidaki, כרתים. סימונים על המקור - יוסף שקד)

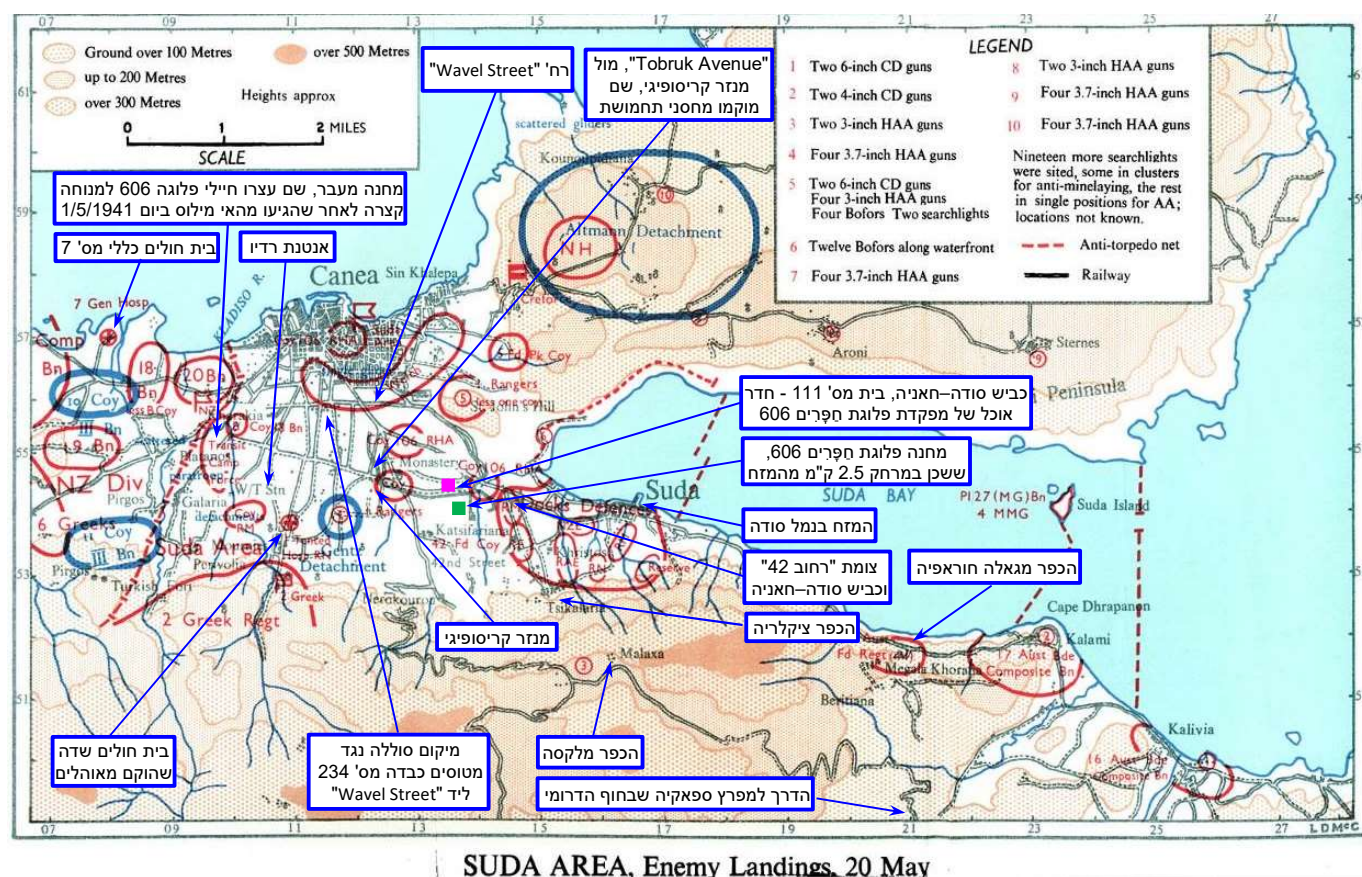
עבודת הספּרים התנהלה תחת הפצצות אוויר מתמידות על הנמל ובקרבתו. ההפצצות גברו מיום ליום. כך למשל, לפי יומן המלחמה של פלוגה 606 המורחבת: בבוקר יום 10/5/1941 הפציצו מטוסי האויב את הנמל, בצהרי יום 12/5/1941, נשמעו אזעקות. בשני המקרים לא דווח על נפגעים והפלוגה המשיכה בעבודתה ולא היו נפגעים.

17

ביום חמישי 15/5/1941 נערכו 7 התקפות אוויריות על הנמל על ידי 50 מטוסי אויב, חייל אחד נפצע. ביום זה, לאחר כשבועיים של עבודה בנמל, בשעות אחר-הצהריים, הלכו חיילי הפלוגה לפגוש משפחות יהודיות בעיר חאניה (Canea). בעיר התגוררו כ-300 יהודים, שפנו בהמשך באמצעות אונייה בריטית שהוטבעה, מהם נותרו בחיים 8 אנשים בלבד.

ביום שישי 16/5/1941 בשעה 17:15, תקפו 35 מטוסי אויב, ב-5 קבוצות, את הנמל, 2 אוניות הוטבעו, 4 חיילים נהרגו ו-35 נפצעו, מהם 4 מחיילי הפלוגה. באותו היום, 22 מחיילי הפלוגה שהיו מאושפזים בבית החולים בכרתים פונו באונייה מהאי. ביום שבת 17/5/1941 בשעה 16:00, תקפו 40 מטוסים את רציפי הנמל ו-4 מחיילי הפלוגה נפצעו. המזח ומספר אוניות נפגעו קלות בתקיפה ומנגד, הופלו 6 מטוסי אויב. אחת מהאוניות שנפגעו נותרה עם רבע מטען תחמושת, ובמהלך הלילה התפוצצה ומספר מלחים נהרגו. ביום ראשון 18/5/1941 נערכו 14 תקיפות אוויריות, 5 פצצות התפוצצו בקרבת הפלוגה וגרמו נזק קל לצידוד הפלוגה ללא נפגעים. ביום שני 19/5/1941 בשעה 06:30, הותקפה הפלוגה מהאוויר בדרכה לעבודה ברציפים, אך לא היו נפגעים. שאר היום היה שגרתי ושקט ללא אירועים מיוחדים ולא בישר על הבאות.

ביום שלישי 20/5/1941 בבוקר, הגיעו מטוסי סיור גרמניים ראשונים לאי, בשעה 06:30, חגו מעל האי עד לשעה 07:00 לערך ונעלמו. בעקבותיהם, בשעה 07:15, הגיעו לכרתים מאות מטוסי אויב גרמניים כמדווח ביומן המלחמה של הפלוגה "כמו ענן של יתושים", פתחו בהפצצה מאסיבית ובירי ממכונות ירייה, והחלו להצניח צנחנים ולהנחית דאונים ובהם כוחות נוספים במרחב שבין מפרץ סודה למלמה (Maleme). מאותו היום הושבתה העבודה בנמל במהלך שעות האור.

SUDA AREA, Enemy Landings, 20 May

מפת הכוחות הצבאיים בכרתים, בגזרת סודה-חאניה ביום 20/5/1941. עליה הוספו מיקומים הקשורים לפלוגת חפרים 606. הריבוע הירוק שהוסף, מסמן את מחנה הפלוגה, ששכן, לפי יומנו של הקצין שיפמן, "בין עצי הזית במרחק של כ-2 ק"מ מהמזח בנמל סודה" (בפועל 2.5 ק"מ). הריבוע הוורוד שהוסף, מסמן את חדר האוכל של מפקדת הפלוגה, ששכן בבית מס' 111 על יד כביש סודה-חאניה. באזור המחנה, מצדו הדרומי של הכביש ובצמוד אליו, עברה מסילת רכבת מטען קלה שהובילה ציוד ותחמושת מנמל סודה ל"שדרות טוברוק" (שם קוד לרחוב מול הכניסה למנזר קריסופיגי, הפונה צפונה מכביש סודה-חאניה). nzhistory.govt.nz, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יוסף שקד)

במהלך ההתקפה האווירית החיילים היו מחופרים בשוחות האישיות, שנחפרו מתחת לעצים לצורך הסוואה (Billet - בור פתוח בצורת האות "ר" ישר צדדים ברוחב 60 ס"מ, אורך 120 ס"מ ועומק 120 ס"מ. הצורה "ר" איפשרה לבחור את הכיוון המתאים בזמן ירי מהאוויר). בשעה 10:00 התקבל בפלוגה דיווח, כי מטוסי אויב מורידים צנחנים באזור. בשעה 10:15, יצאו למשימות הגנה בסביבתם, קבוצה אחת בת 50 חיילים בפיקודו של קפטן מק-קולוך, וקבוצה שנייה בת 50 חיילים בפיקודו של סג"ם שיפמן. האזור עליו הגנו היה צומת הדרכים שבין הכביש

הראשי המוביל מסודה לחאניה ו-"רחוב 42" (42nd Street), דרך עפר שנסללה ע"י פלוגת הנדסה ניו-זילנדית מס' 42 (42nd Field Coy, R.E.) ומכאן כינויה.

בגזרה אחרת, צנחנים גרמניים כבשו בית חולים שדה בריטי מספר 7 (7th General Hospital), שהוקם באוהלים ובמערות סמוך לחאניה. הצנחנים לקחו בשבי קבוצה מחיילי הפלוגה, שפנו לשם עוד קודם להתקפה על כרתים (כנראה בשל מגפת דיזנטריה שהייתה בפלוגה ביום 10/5/1941).

בלחץ המתקפה הגרמנית, בשעה 12:00, חיילי חיל התפרים הקפריסאי, שספגו מספר אבידות והמחנה שלהם היה ממוקם בסמוך לתחנת הרדיו, פונו משם ועברו דרך שטח מחנה פלוגה 606, בדרכם להרים הסמוכים לנמל סודה.

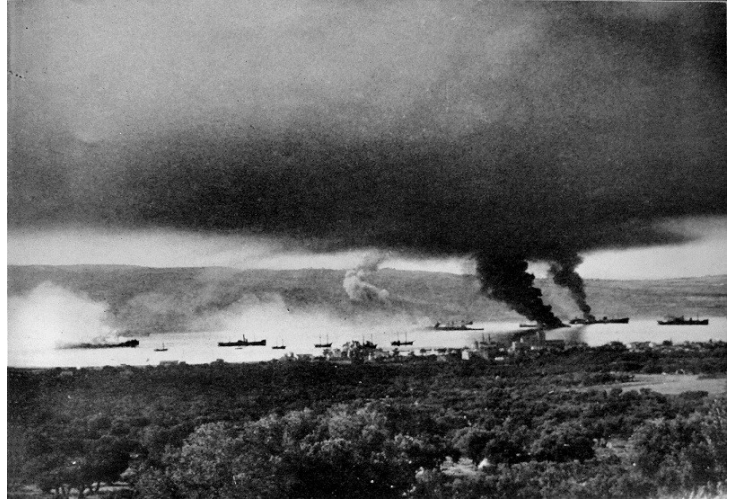
בשעה 14:00, הופיע לוטננט קולונל רייד (Lt. Col. Ride) עם קצינים של פלוגות התפרים הקפריסאיות 1005, 1006 ו-1008, אשר צורפו גם הן לפיקודו של מייג'ור מורי. לוטננט קולונל רייד הורה להקים מפקדה אחת עבור יחידות התפרים בראשות מייג'ור מורי כקצין ממונה.

בשעה 17:00, קיבל סג"ם שיפמן פקודה לקחת עימו 30 מחיילי הפלוגה ל"שדרות טוברוק" (Tobruk Avenue), כדי לעבוד שם בשעות הלילה, בפריקת מצבור תחמושת לתותחי הנ"מ ואספקתה ליחידות הלוחמות. היעד היה על יד המנזר (Chrysopigi Monastery), בערך כחצי ק"מ מתחנת הרדיו (שם קוד לרחוב מול הכניסה למנזר קריסופיגי, הפונה צפונה מכביש סודה-חאניה, אשר אליו הגיעה מסילת ברזל קלה מנמל סודה שנשאה ציוד ותחמושת).

בשעה 19:00, יצא כוח בפיקודו של סג"ם שיפמן ועימו 35 חיילים למצבור התחמושת ב"שדרות טוברוק". אחרי הליכה של שתיים ואחרי שהותקף 5 פעמים בדרך, הגיע הכוח ליעדו. הקצין הממונה על המצבור הודיע להם, שבעצם אין לו צורך בעזרתם, כי יש לו רק מעט תחמושת לטעון (שני כלי רכב), אבל הוא מבקש שהם יישארו ללילה למקרה שהוא יזדקק להם מחר. שיפמן השיב כי לחיילים אין שמיכות ולא יוכלו לנוח ולישון בלילה. הקצין שיחרר אותם לדרכם והכוח שב לבסיסו.

הצנחת צנחנים גרמניים על סביבות נמל סודה (Suda Bay) כרתים ביום 20/5/1941. בתמונה מטוס יונקרס Ju-52 גרמני שנפגע, צנחנים שנחתים באי ואוניות מופצצות.
(The battle of Crete, ויקיפדיה, אתר מקוון)

כרתים, אוניות פגועות במפרץ סודה, ביום 20/5/1941, ומראה המזח היחיד בנמל ומחסנים שנמצאו בקרבתו בעת הפצצה על ידי מטוסים גרמניים, ביום 23/5/1941.
(תמונה מימין: commons.wikimedia.org, אתר מקוון. תמונה משמאל: Getty Images, אתר מקוון)

ביום רביעי 21/5/1941 בשעה 05:45 הפציצו מאות מטוסי אויב את נמל סודה ואת מצבורי הדלק שבו. ההתקפה הזו נמשכה עד שעה 10:00 לערך. בשעות הבוקר, אחד החיילים (טר"ש ריכרד וגנר) מפלוגה 606 נפצע מירי אוויר ופונה לבית חולים. זמן קצר אחרי הפינוי, פגע פגז במצבור דלק, שנמצא בערך 200 יארד (כ-180 מ') מהמחנה, וזה התחיל לבעור. הגרמנים זיהו את מהות הפגיעה והתחילה הפצצה כבדה על האזור. מספר רב של פצצות נפלו בשטח המחנה. במהלך ההתקפה האווירית היו החיילים מחופרים בשוחות האישיות (Billets). אחד הסמלים הבריטים נתן פקודה לעזוב את המחנה ונמלט בעצמו מהמקום. מפקד הפלוגה מייג'ור מוריי שלא היה מודע לפקודה, ביטל אותה מיד עם היוודע לו הדבר.

כרתים, מצבורי בנזין שהוצתו בהפצצה, על יד מחנה של פלוגת החפ"רים 606, ביום 21/5/1941.
(הארכיון לתולדות "ההגנה", חטיבה 080, תת חטיבה 760, תיק 1, ארכיון פרטי של הקצין מרדכי לייב שיפמן)

באותו יום, בשעה 13:00, הגיע לפלוגה מחאניה קצין בריטי מייג'ור ג'י. וו. פנינגטון (G. W. Pennington), הממונה על ניהול עבודות החפ"רים (Assistant-Director of Pioneer and Labour) ודיווח למייג'ור מוריי כי צנחנים גרמניים הונחתו בדאונים ברחוב ווייוול (Wavel Street) על הכביש, ליד סוללת תותחים נגד מטוסים בקוטר 3.7 אינטש. הצנחנים תקפו את הסוללה וכמעט כל 140 אנשיה נהרגו. הכוונה למחציתה הימנית של סוללה אנטי אווירית כבדה מס' 234, בעלת 4 תותחים בקוטר 3.7 אינטש, שמוקמה כ-1.5 ק"מ דרומית לחאניה, סמוך לצומת שבין הכביש

הראשי סודה-חאניה (שכונה בשם קוד "רחוב ווייל") ובין כביש חוצה, שכיוונו צפון-דרום, העובר במרחק של כ- 800 מ' מערבית למנזר קריסופיגי. התותחים מוקמו בפינה שבין צידו המערבי של כביש סודה-חאניה ובין צידו המזרחי של הכביש החוצה. המחצית השמאלית של סוללה 234 הוצבה ב-Suda Point.

תקיפת הסוללה החלה בבוקר יום 20/5/1941 בשעה 08:00 לערך ונמשכה כשעתיים. לאנשי הסוללה היה נשק מועט ביותר (6 רובים ומספר אקדחים), בסיום הקרב הקשה, נסוגו הצנחנים, לאחר שהרסו את מרבית הסוללה.

התקיפות האווירות על הסוללה המשיכו בבוקר יום 21/5/1941 עד שהיא יצאה מכלל פעולה. מייג'ור פנינגטון יעץ לעזוב את המחנה משני טעמים:

- א. האויב, לאחר שפגע קשות בסוללות התותחים נגד מטוסים, ירכז את ההתקפה על הנמל סביבתו.
- ב. האויב ימשיך לתקוף בעוצמה באזורם את מחסני השמן והדלק שכבר נפגעו.

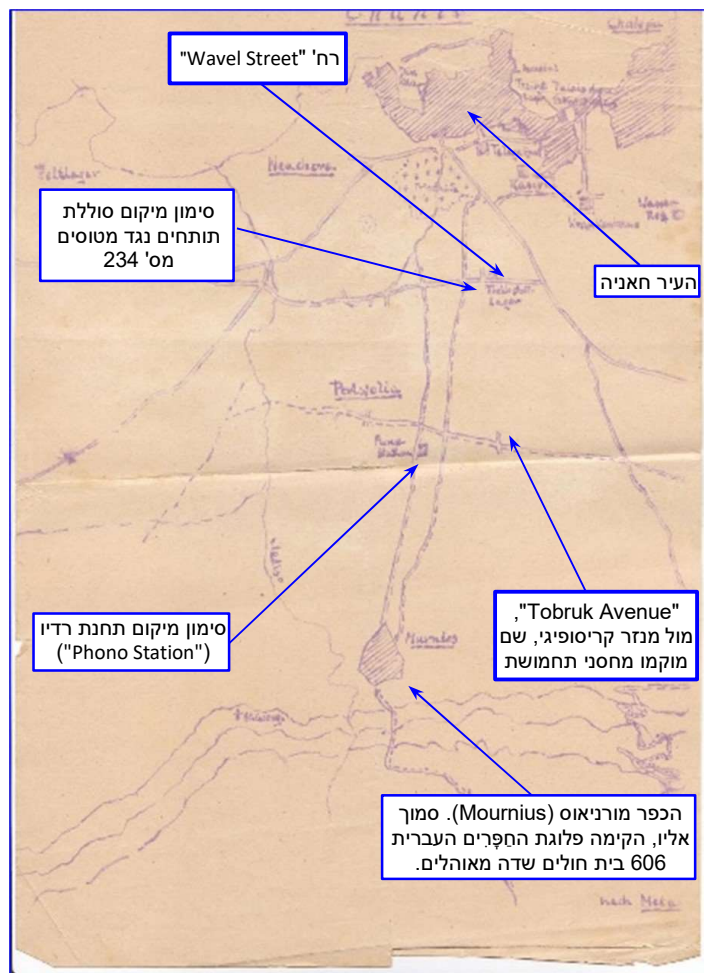
בשעה 15:00 קיבלה הפלוגה פקודה, מקולונל מק-קנול (Mc Knoll), המפקד הממונה של תת-אזור סודה, לעזוב את המאהל ולנוע דרומית למאהל אחר בהרים שמעל מפרץ סודה. בערב, עזבה הפלוגה את המאהל בו שהתה ועברה לכפר ציקלריה (Tsikalariá). הכפר בנוי בין ההרים כ-2 ק"מ דרומית לעיר חאניה, בקצהו העליון של "רחוב 42". האנשים הסתירו את הציוד בין העצים והסתתרו בוואדי ובמערות בתוך ההרים. בשעה 19:00, סג"ם שיפמן ו-35 חיילים יצאו למחסן תחמושת ב"שדרות טוברוק" (Tobruk Avenue) לעבודות לילה.

ביום חמישי 22/5/1941 נמשכה הלחימה, השטח בו שהתה הפלוגה יום קודם לכן הותקף באופן מאסיבי, צומצמו מנות הקרב ונותק הקשר בין הפלוגה לבין בסיס התחמושת הדיביזיוני (Divisional Ammunition Dump). במהלך היום נפצעו 5 מחיילי הפלוגה. קפטן ד"ר סטפנידיס (Dr. Capt. Theodore Philip Stephanides), הקים לפלוגה בית חולים מאולתר משלה, בבניין ששימש מקלט לפני התקפה אווירית. בשעה 14:00 קיבלו חיילי הפלוגה דיווח משוטר יוני כי צנחנים גרמניים צנחו בסביבתם וכי יש לתפוס עמדות. כוח של 20 חיילים מהפלוגה יצא להגנה. היה חשש כי זו שמועת שווא שהפיצו אנשי גייס חמישי יוונים במטרה לזרוע פאניקה בקרב הלוחמים, אולם התברר כי אכן צנחו צנחנים בצד השני של ההר וכולם נלקחו בשבי. בלילה, נשלחו חיילי הפלוגה לקבור צנחני אויב שנהרגו בסביבה.

פלוגת חפ"רים 606 בכרתים – בפעילות הגנה מפני צנחנים גרמניים, ביום 22/5/1941.
(אלבום ההתנדבות, 1955, שם, עמ' 55)

ביום שישי 23/5/1941 המשיכו ההפצצות הכבדות על נמל סודה ועל העיר הסמוכה חאניה. בצהריים, החלה הפצצה קשה ומרוכזת על העיר חאניה וסביבתה, הוטלו מאות פצצות שגרמו לחורבן רב. הקצין שיפמן תיאר את ההפצצה ביומנו האישי "העיר ממש רתחה, הייתה הרגשה של רעידת אדמה ממושכת, בנמל לא נשארה אף אוניה שלא בערה". בשעות הערב התקבלה הודעה מבית החולים כי טר"ש ריכרד ווגנר מת מפצעיו. בשעה 21:30, יצא רגלית כוח של 40 חיילים מהפלוגה בפיקודו של סג"ם שיפמן לאזור תחנת הרדיו שבקרבת המחנה, לצורך הקמת 25 אוהלים עבור בית חולים שדה מאולתר. למחרת בבוקר בשעה 05:45, דווח כי ההקמה צלחה בחלקה והוקמו 12 אוהלים. הקצין שיפמן, מציין ביומנו האישי את המיקום ביתר דיוק: "בין מחסני התחמושת ובין תחנת הרדיו, קצת משמאלם, בפינה שהכביש מוביל אל כפר שני בין ההרים". סביר ששיפמן התכוון לכפר מורניאוס (Mournius).

מימין: מפה שימשה את הצנחנים הגרמנים שצנחו בגזרת חאניה, עליה מסומנים במקור: מיקום סוללת תותחים נגד מטוסים מס' 234 ומיקום תחנת הרדיו שנמצאה במרחק כקילומטר אחד ממערב למנזר קריסופיגי, שלידו היו מחסני תחמושת. משמאל: דוגמא לאנטנת רדיו בראש עמוד, במיקום אחר - בגזרת גלאטאס.
(תמונה מימין: BATTLE OF CRETE-Historical research and collections, אוסף (Dimitris Skartsilakis) (תמונה משמאל: nzhistory.govt.nz, אתר מקוון)

ביום שבת 24/5/1941 בשעה 06:05, החלו התקפות אוויריות מרוכזות בגזרת סודה-חאניה על מחנות של הצבא האוסטרלי, חיל הים ויחידות חיל התפרים השונות. כל היום נמשכו ירי מהאוויר וטיסות של מטוסי אויב מעל האזור בו התמקמה הפלוגה. מספר חיילים מהפלוגה, שנלקחו בשבי סמוך לחאניה, בעת ששהו בבית חולים שדה צבאי, הצליחו להמלט וחזרו לפלוגה, ביניהם היו הסמל שלמה לב והחייל ברוך וסרמן. בערב, בשעה 19:45, יצאה קבוצה של 40 חיילים בפיקודם של קפטן מק-קולוך וסג"ם שיפמן לסיים את הקמת האוהלים עבור בית חולים שדה מאולתר. התברר שחלק ניכר מהאוהלים נשרפו בהפצצות אויב או חוררו מכדורים, ולכן בחצות הלילה הוחלט שלא להמשיך בהקמת האוהלים. כשחזרו למחנה חיכתה להם פקודה להתייצב עם שחר ב"שדרות טוברוק" (Tobruk Avenue) במחסן התחמושת.

ביום ראשון 25/5/1941, נמשכו ההפצצות ללא הרף "מחשכה ועד חשכה". בבוקר, בשעה 06:00, יצא סג"ם שיפמן עם 20 מחיילי הפלוגה לעבוד בפריקת מצבור תחמושת שהיה ממוקם בסמוך ל"שדרות טוברוק". החיילים יצאו עם מעט מזון ומים, והעבודה הסתיימה רק בשעה 21:15 בלילה.

ביום שני 26/5/1941 בשעות החשיכה באשמורת הלילה, דווחה תנועה ערה בכפר בו שהתה הפלוגה, בעת שעברה אליו המפקדה הכללית של האי, בפיקודו של מפקד האי, הגנרל הניו-זילנדי ברנרד סיריל פרייברג (General Bernard Cyril Freyberg). בשעה 06:00 יצאה בפיקודו של קפטן מק-קולוך קבוצה שניה בת 20 חיילים למחסן התחמושת ב"שדרות טוברוק". בשעה 15:00 הגיעה פקודה מהמפקדה הבריטית באי להתכונן לפינוי המחנה. הפלוגה נצטווה על ידי מפקד הפלוגה הבריטי לעזוב את המחנה שמול מפרץ סודה למקום "בטוח יותר" בהרים דרומה, במרחק 5 ק"מ בערך. על פי יומן הפלוגה, עזיבת המחנה לפי מחלקות החלה בשעה 21:00, ובשעה 22:20 בלילה, לאחר הליכה בכיוון מזרח ואחריה בכיוון דרום, הגיעה הפלוגה לשטח המכוסה בעצים. על פי תיאורו של יוסף בנקובר לאחר צעידה של שעה וחצי בכיוון הנמל ובכיוון דרום, הגיעה הפלוגה למחנה זמני באזור הררי גבוה, קשה לטיפוס, ללא מחסה וללא מערות שניתן להסתתר בהן. הקצין שיפמן רשם ביומנו כי הפלוגה נעה

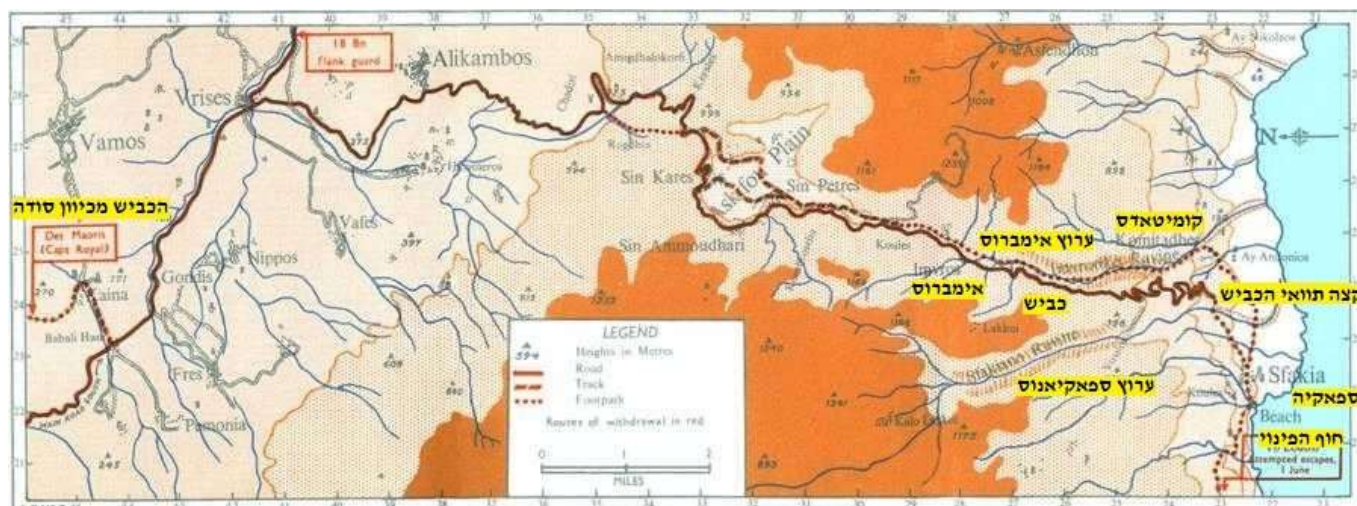
ממקומה כ-1 ק"מ מזרחית לצד נמל סודה, אך נותרה בקו ההרים. סמוך לחצות נשלחו הפצועים עם רופא מפלוגות החפ"רים הקפריסאית ד"ר קפטן סטפנידיס בשני כלי רכב לשם פינוי מהאי.

כעבור שבוע מתחילת הלחימה בכרתים, באשמורת הבוקר של יום שלישי 27/5/1941 פנה קפטן ג'יימס (Capt. H. M. James), אחד הקצינים בגזרה, ל-לוטננט קולונל רייד (Lt. Col. Ride), שהיה הנציג הפוליטי של החיילים הקפריסאים מטעם ממשלת קפריסין, ואמר לו כי הפיקוד הבכיר הסתלק מהסביבה הזאת בלילה, ובלחץ המתקפה הגרמנית הכבדה באזור חאניה ומפרץ סודה, נוצרו פרצות רבות בגזרה, ויש לחשוב שבתוך מספר שעות יגיעו גם אליהם. הוא גם מסר פקודה בשם אחד הקצינים מהמפקדה בכרתים (מפקדת חיל החפ"רים קבוצה 66) ולפיה: "על החיילים להגיע לחוף הדרומי במרחק של 50 מיל לערך, משם יתכן ויתאפשר פינוי ימי" וכן הוסיף כי הקצין גם אמר את שם הכפר אליו יש להגיע, אך במהלך העברת הפקודה שם הכפר אליו על החיילים להגיע נשתכח. קולונל רייד אמר לקפטן ג'יימס "למסור את הפקודה למייג'ור מורי" – שהוא בעצם המפקד של הרגימנט הזה".

בשעה 04:55 דיווח קפטן ג'יימס למייג'ור מורי, שבלחץ המתקפה הגרמנית הכבדה (באזור חאניה ומפרץ סודה), נוצרו פרצות רבות בחזית. הוא מסר פקודה מהמפקדה בכרתים לפיה: "על החיילים להתפנות לכפר המצוי על שפת הים במרחק 50 מיל דרומה לקראת פינוי ימי אפשרי" ואמר שבמהלך העברת הפקודה, שם הכפר אליו על החיילים להגיע נשתכח. מיד לאחר קבלת ההודעה, עדכן מייג'ור מורי את קציני הפלוגה. סג"ם שיפמן הורה לקרוא לסמל וונדרמן מהפלוגה והלך במקביל לפגוש את מייג'ור מורי. בשעה 05:05, קרא מייג'ור מורי לסמל וונדרמן, והורה לו בקצרה להודיע למחלקות השונות: "שכל אחד מהלוחמים ימצא את דרכו לחוף בדרום האי במרחק 50 מיל" וכן הוסיף: "שהוא מודה להם על העבודה שעשו ומאחל להם שאלוהים יהיה בעזרם". סג"ם שיפמן, שנכח במקום, הנחה את הסמל וונדרמן למסור את ההודעה לשאר סמלי המחלקות ושאלה יעבירו אותה מיידית לאנשיהם. הסמלים, למעט אחד, העבירו מיד את הפקודה לאנשיהם. בשעה 05:15 התפזרה הפלוגה בגבעות. על אף אי ידיעת שם כפר היעד, ויתכן שבתוקף פקודה כללית, עלה בהמשך בידי חיילי הפלוגה להבין, שעליהם להגיע לחוף הפינוי במפרץ ספאקיה (Sfakia / Sphakia). אחרוני החיילים עזבו את המקום בשעה 07:00.

במצב זה, התפרקה הפלוגה כמעט לחלוטין, וכל אחד דאג לנפשו. יחד עם זאת, מרבית החיילים התארגנו בקבוצות ועשו דרכם לדרום האי לחוף הפינוי. מספר שעות מאוחר יותר, בשעות הבוקר, נתן המפקד הבריטי של כרתים, הגנרל פרייברג (General Freyberg Bernard Cyril), לכווחותיו פקודת נסיגה כללית מהאי מכיוון שלא היה ניתן להגן עליו יותר. הכוחות באזור הראקליון שבצפון האי קיבלו הוראה להתפנות בדרך הים מנמל הראקליון. לשאר הכוחות שבאי ניתנה הוראה לסגת לדרום האי לשם פינוי ימי אפשרי. במהלך הנסיגה התברר לחיילים שחוף הפינוי נמצא כמפרץ ספאקיה.

דרכם של החיילים לספאקיה ארכה בין יום ליומיים, ולא מעט חיילים כשלו בדרך מאפיסת כוחות. הדרך הייתה עמוסה כלי רכב רבים ובאלפי חיילים מכל היחידות שבאי. בדרך, בעיקר בשעות היום, היו החיילים נתונים להפצצות וצליפות ממטוסי אויב גרמנים.

דרכי הפינוי של הכוחות הבריטיים דרומה (ממפרץ סודה) למפרץ ספאקיה, דרך ערוץ אימברוס (Imbros gorge), הכביש המקביל לו וערוץ ספאקיאנוס (Sfakianos Gorge) – מרשם קרב ניו-זילנדי ליום 28/5/1941 (nzhistory.govt.nz, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יוסף שקד)

קבוצה אופיינית של חיילים (לא מפלוגה 606) עולה רגלית בהרים שבין הכפר ציקלריה (Tsikalaria) לכפר מלקסה (Malaxa). מבט צפונה למפרץ סודה לפני תחילת הירידה מרום ההרים בדרך למפרץ ספאקיה. ברקע, אונייה קשורה למזח בנמל סודה.

(GreeceAtWw2Photostory, אתר מקוון)

חיילי הפלוגה עלו רגלית במסע מזורז מהכפר ציקלריה (Tsikalaria) לכפר מלקסה (Malakasa). משם, מי ברגל ומי ברכב, חצו את שולי שרשרת 'ההרים הלבנים' (White Mountains) והגיעו לכפר אימברוס (Imbros), שם עמד כוח משמר בריטי שהורה להם להישאר בקרבת הכפר. כל החיילים שהגיעו לכפר אימברוס נעו על הכביש המוביל אליו. מהכפר ישנם שני צירי תנועה שכיוונם דרום. האחד, מקצהו העליון של ערוץ אימברוס (Imbros Gorge) והשני, כביש העובר בכפר, במקביל לערוץ, אשר הוביל לכיוון הכפר קומיטאדס (Komitadhes). בשני הצירים הוצבו בסמוך לכפר מחסומים, שמנעו את המשך תנועת החיילים.

פלוגת חפרים 606 בכרתים – פינוי רגלי מצפון האי לדרומו למפרץ ספאקיה, בוקר יום שלישי 27/5/1941.
(סימול תצלום: 4922/22, יד ושם)

מימין: מראה לכיוון דרום של כביש הכניסה לכפר אימברוס בעת קרב הנסיגה (מאי 1941). משמאל: מראה כיום של הכביש מאימברוס לחוף הפיניו בספאקיה ולצידו השביל היורד לערוץ אימברוס. חיילי פלוגת חפ"רים 606 ירדו לחוף בשני הדרכים, כבודדים או בקבוצות קטנות.

(תמונה מימין: GreeceAtWw2Photostory, אתר מקוון. תמונה משמאל, צילום: יוסף שקד, 7/10/2021)

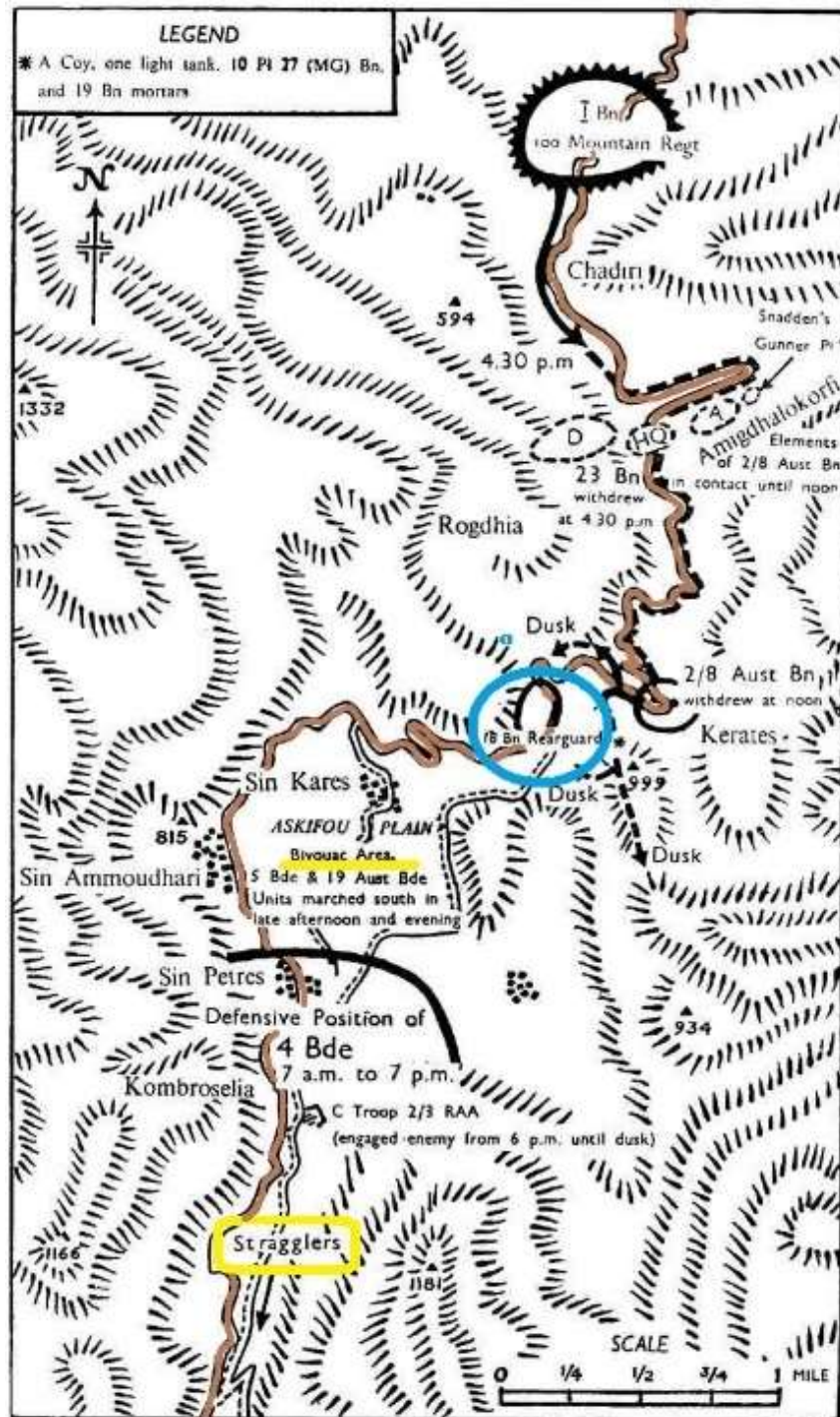
בכפר אימברוס, לפני הירידה לחוף הדרומי של כרתים, ניתנה קדימות למעברן של יחידות לוחמות ומגובשות שמסגרותיהן לא שובשו. פלוגת חפ"רים 606 המורחבת, ופלוגות החפ"רים הקפריסאיות שמסגרותיהן התפרקו נקבעו אחרונות בתור לפינוי. התנועה דרומה נעשתה בעיקר בשעות הלילה מחשש להפצצות וירי אווירי של המטוסים הגרמניים ששלטו שליטה מלאה בשמי כרתים.

מרבית חיילי הפלוגה נעו רגלית דרך ערוץ אימברוס, שהוקצה ליחידות ששדרת הפיקוד שלהן התפרקה במהלך הקרבות ואשר חייליהן נעו ללא מפקדים ובאי סדר מוחלט וכן לחיילים בודדים ("Stragglers"). אלה הגיעו עד לגבעות שבקרבת חוף הפיניו במפרץ ספאקיה. מיעוטם של חיילי הפלוגה (בודדים וקבוצות), המשיכו לנוע ברגל דרומה מהכפר אימברוס, על הכביש המקביל לערוץ, עליו נעו היחידות המאורגנות. לאחר כ-4 ק"מ, כמעט בקצה הכביש לפני הירידה מהמצוק (שגובהו כ-700 מ' מפני הים), הגיעו החיילים שנעו בדרך זו, לכוח משמר שכלל קצינים בריטיים אשר מנע את המשך דרכם, הורה להם להתפזר בין העצים ולחכות להוראות.

במצב זה חלק מחיילי הפלוגה הסתתר בקרבת המחסום, אחרים חזרו אחורה והסתתרו מתחת לגשר קטן ששימש גם כמעביר מים מתחת לכביש. הגשר נמצא במרחק של כ-1.5 ק"מ מהבאר שבמרכז הכפר אימברוס. המחסה היה עמיד בפני ירי מקלעים מהאוויר, אך לא בפני הפצצות. במקום הסתתרו במשך היום בין 40 ל-50 חיילים מיחידות שונות שהקפידו לא להתגלות לטייסי האויב (בין חיילי הפלוגה שהסתתרו במקום היו: סג"ם מרדכי שיפמן, הסמלים: יוסף בנקובר, יצחק וונדרמן, ברוך סקלצקי, יעקב קמנצקי, יהושע כהנא, דמיטר שלמה, נחום גרשונביץ וחיילים בדרגות נמוכות יותר: נחום מנדל, מרדכי חסיד, שמואל מוטיק ואחרים).

גשר המשמש גם כמעביר מים מתחת לכביש (נמצא כ-1.5 ק"מ דרומה מהבאר שבמרכז הכפר אימברוס). תחתיו הסתתרו כמה עשרות חיילים בריטיים, וביניהם גם חיילי פלוגת חפ"רים 606 בעת נסיגתם לכיוון חוף הפיניו במפרץ ספאקיה בימים 28 - 29 במאי 1941.
(תמונות מימין ובמרכז: צילום: יוסף שקד, 9/10/2021. תמונה משמאל: אתר מקוון)

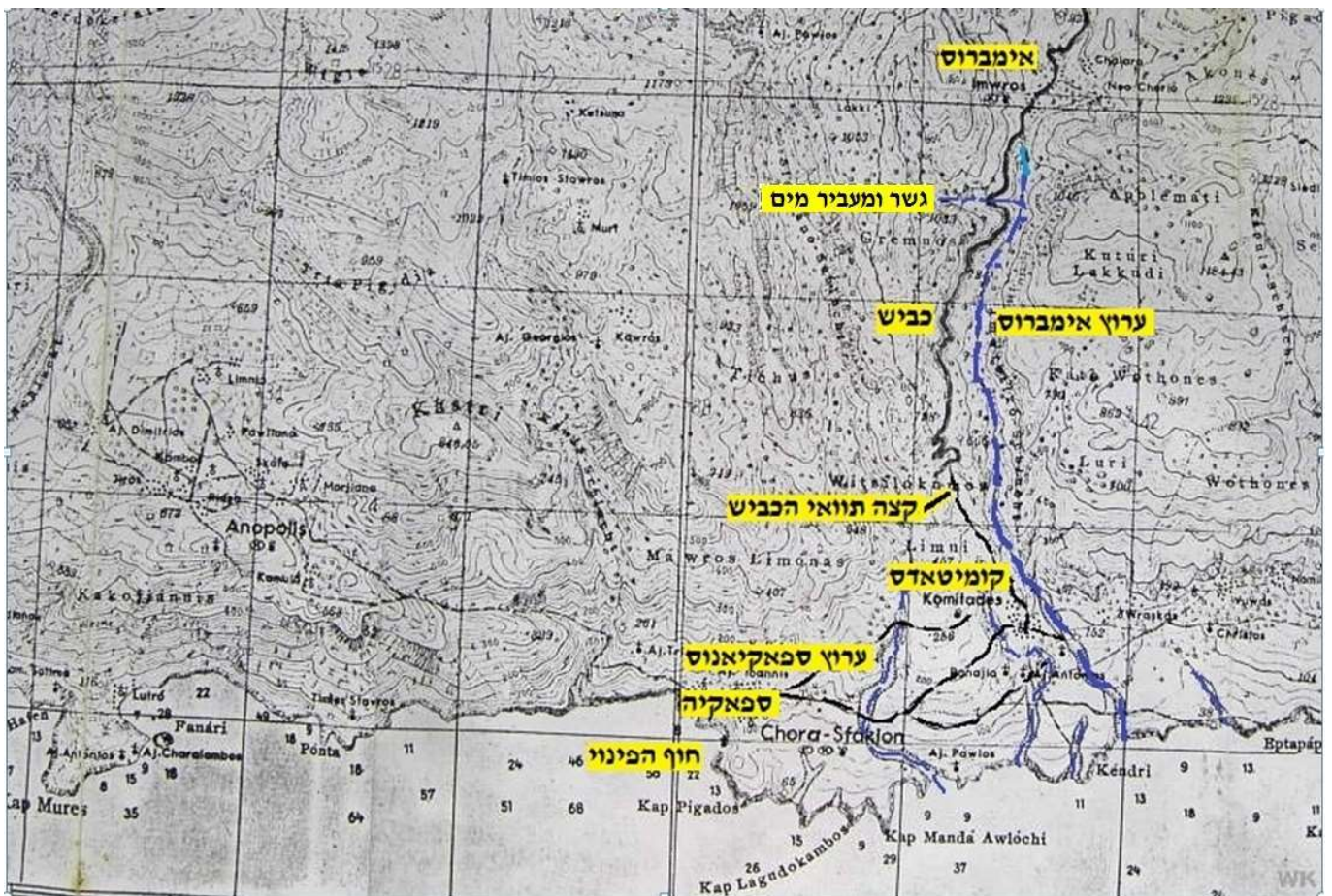
ציר הפיניו של כוחות הבריטיים לכיוון מפרץ ספאקיה דרך ערוץ אימברוס (Imbros Gorge), שם נעו היחידות הלא מאורגנות ("Stragglers") ובכללם פלוגת חפרים 606, והכביש המקביל לציר, שם נעו היחידות המאורגנות – מבוסס על מרשם קרב ניו-זילנדי ליום 28/5/1941.
 (nzhistory.govt.nz, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יהודה שפר, נובמבר 2020)

חיילי הפלוגה שהגיעו לקצהו התחתון של ערוץ אימברוס חיכו תוך המתנה מורטת עצבים לתורם על מורדות ההרים שמסביב למפרץ, בערוצי הוואדיות הנשפכים אליו ובמערות שבהן. המחסומים שאוישו בחיילים חמושים ברובים מכודנים, מנעו כליל בפקודת הגנרל פרייברג את הירידה לחוף בשעות היום. זאת, מחשש שגרמנים יגלו את מיקומו המדויק של חוף הפיניו. המעבר לחוף ספאקיה הותר רק על פי רישיונות שנבדקו במחסום האחרון, שמוקם בסמוך למפגש דרכים, בין הדרך המובילה מהכפר קומיטאדס לחוף הפיניו, במרחק כשני ק"מ מערבית לכפר זה, לבין קצהו של ערוץ ספאקיאנוס (Sfakianos Gorge), שדרכו נעו חיילים בריטיים רבים לכיוון חוף הפיניו.

במפרץ ספאקיה, כל בוקר עם שחר, החל בהתקפת "שטוקות" (מפציצי צלילה גרמניים – יונקרס Ju 87), על הדרכים המובילות לנמל הקטן וסביבתו, שם הסתתרו החיילים בשעות היום, בהמתנים לאוניות הפיניו. לדוגמא, הקצין שיפמן מצוין ביומנו שביום חמישי 29/5/1941 אחר הצהריים, ספר כ-50 מטוסי אויב, בדרכם לתקוף את סביבות ספאקיה. בתקיפה זו לבדה נהרגו עשרות חיילים בריטיים.

מימין: מראה החוף מקצה מצוק תלול שגובהו כ-700 מ' מפני הים, אשר עליו עובר כיום הכביש המחובר בין הכפר אימברוס לכפר ספאקיה. משמאל: מראה קצה המצוק במאי 1941. בתקופה זו, הכביש הסתיים לאחר כ-3 פיתולים בירידה מקצה המצוק, במרחק כ-500 מ' ממנו. משם, המשיכה לחוף דרך תלולה ולא סלולה ("שביל חמורים"). (תמונה מימין, צילום: יוסף שקד, 7/10/2021. תמונה משמאל: GreeceAtWw2Photostory, אתר מקוון)

הדרכים לחוף הפיניו במפרץ ספאקיה דרך: ערוץ אימברוס (Imbros Gorge), הכביש מאימברוס לכיוון ספאקיה וערוץ ספאקיאנוס (Sfakianos Gorge) – מבוסס על מפה טופוגרפית יוונית ישנה בה השתמשו הגרמנים. (מקור: גלריית תמונות של וולפגנג קיסטלר, אתר מקוון. סימונים על מפת המקור - יהודה שפר, נובמבר 2020)

הפיניו ממפרץ ספאקיה התחיל בפועל בלילה שבין ה-28 ל-29 למאי, והושלם משם בלילה שבין ה-31 למאי ל-1 ליוני. היחידות האנגליות מנעו בכוח מהחיילים הארצישראליים והקפריסאיים להסתכן לשורותיהם ולעלות לספינות באמירות: "אתם חיילים פלסטינאים, גשו לאחור". לעומתן, היחידות הניו-זילנדיות והאוסטרליות גילו הבנה ונתנו לחיילים ארצישראליים רבים להסתכן אל שורותיהם ולתור המפונים. לאור המצב, ניסו חיילים ארצישראליים רבים להיכנס בעורמה לתור, בהעמידם פנים שהם "פצועים מהלכים" (walking wounded), שלהם ניתנה עדיפות בפינוי עם מלוויהם. אלו שהצליחו, עלו על סירות שהביאו אותם לאניות הפיניו שעגנו במפרץ, במרחק מה החוף. בשיטה זו, חיילים רבים מהפלוגה עלו על גבי הנחתת "גלנגייל" (GLENGYLE) שהגיעה בשיירה למפרץ ספאקיה בליל

חמישי 29/5/1941 בשעה 23:00, וקלטה אלפי חיילים. באותו לילה, קצת אחרי שעה 19:00, סג"ם שיפמן ואיתו קבוצה מחיילי הפלוגה החלו לרדת ברגל בשורה עורפית מקצה הכביש שעל המצוק (מגובה של כ-700 מ' מעל פני הים למפרץ) אל מפרץ הפינוי. הדרך מקצה הכביש ועד שעלו לסירות שהובילו אותם לאוניות הפינוי ארכה כ-6 שעות. הנחתת הפליגה חזרה עם השיירה ממפרץ ספאקיה בטרם אור, ביום 30/5/1941 בשעה 03:20, והגיעה לנמל אלכסנדריה בבוקר יום שבת 31/5/1941 בשעה 07:00.

הנחתת הבריטית "גלנגייל" (HMS Glengyle), שיצאה ממפרץ ספאקיה בכרתים (בטרם אור יום שישי 30/5/1941 בשעה 03:20), בשיירה עם עוד 6 משחתות. לשיירה הצטרפו בהמשך 3 משחתות נוספות. האונייה הגיעה לנמל אלכסנדריה ביום שבת 31/5/1941 בשעה 07:00, לאחר הפלגה של כ-26 שעות לערך. (ויקיפדיה, אתר מקוון)

פלוגת חפ"רים 606 במצרים – פצועים מהפלוגה שהגיעו מכרתים, מוסעים ברכבת לבית חולים, לאחר שירדו מהנחתת "גלנגייל" (HMS GLENGYLE), אוניית פינוי בריטית שהפליגה מנמל ספאקיה באי כרתים ביום שישי 30/5/1941 בשעה 03:20 והגיעה לנמל אלכסנדריה במצרים ביום שבת 31/5/1941 בשעה 07:00. (סימול תצלום: 4922/23, יד ושם)

פלוגת חפרים 606 – מזכרת מכרתים, חיילים מהפלוגה (מכיתה 3) עם מקלע "לואיס-גאן", (צולם באזור מפרץ סודה).
(הארכיון לתולדות "ההגנה", חטיבה 080, תת חטיבה 760, תיק 1, ארכיון פרטי של הקצין מרדכי לייב שיפמן)

ביום שלישי 27/5/1941, מייג'ור מוריי, ואתו חלק ממפקדת הפלוגה וחיילים נוספים, הגיעו לכפר אימברוס. בלילה שבין ה-27 ל-28 במאי, הקבוצה נעה מהכפר לכיוון חוף הפינוי שבמפרץ ספאקיה. הם נעצרו על ידי חיילים שאיישו מחסום שהוקם בהמשך הדרך ומנעו מהם לרדת לחוף הפינוי, מהסיבה שקדימות בגישה לחוף ניתנה ליחידות לוחמות מגובשות. לאור הפקודה, חזרו כולם לאחור. בהמשך, מיום 29/5/1941 התמקמו מייג'ור מוריי וקציני מפקדתו בין מטעי הזיתים שמעל לכפר חורה ספאקיון (Chora Sfakion). חיילים מהפלוגה שהגיעו למקום, התרכזו סביב מייג'ור מוריי והסתתרו בקרבת המפקדה. מייג'ור מוריי והחיילים שהיו עימו ירדו במהלך הלילות הבאים לחוף, בניסיון לעלות על אחת מסירות הפינוי. בלילה האחרון, מעט לפני שעה 03:00, הגיעה הקבוצה ומייג'ור מוריי בראשה עד לכדי 100 יארד מקו המים (כ-90 מ'), אך אנשיה נוכחו לדעת שסירת הפינוי האחרונה עזבה את החוף. כתוצאה מכך, לא נותר לחיילים בקבוצה זו סיכוי להתפנות, ובשעות הבוקר הם נפלו בשבי הגרמני.

כרתים 1941, מראה הכפר חורה ספאקיון (Chora Sfakion), שכונה בקצרה בשם ספאקיה (Sfakia), ומראה חוף הפינוי שלמרגלותיו. מעל הכפר, באחד ממטעי הזיתים, הסתתרה קבוצה גדולה של מפקדי וחיילי פלוגת חפרים 606, מיום 29/5/1941 ועד ליום 1/6/1941. חלק ניכר מחיילי קבוצה זו נפלו בשבי הגרמני.
(GreeceAtWw2Photostory, אתר מקוון)

לפי יומן המלחמה של פלוגה 606 המורחבת מיום שבת 31/5/1941, על הנחתת "גלנגייל" שהפליגה מכרתים, הגיעו למצרים 280 חיילים שנותרו מפלוגה 606 המורחבת והקצין סג"ם שיפמן (מרדכי לייב שיפמן). עם הגעתם לנמל אלכסנדריה, ניתנו לחיילים תה, שוקולד וסיגריות, ומיד הם הועברו באוטובוסים ישירות לשם מנוחה קצרה למחנה סיד-בישר (Sidi-Bisher) הסמוך לאלכסנדריה. משם נשלחו חיילי הפלוגה לחופשה בת שבוע בארץ ישראל. לאחריה, הועברו לשם התארגנות מחדש למחנה אל-קאסאסין (El-Qassasin), הנמצא כ-60 ק"מ מקהיר. חיילים ארצישראליים נוספים הגיעו כבודדים באוניות אחרות ובשיירות פינוי אחרות.

בסופו של מבצע הפינוי, בבוקר יום ראשון 1/6/1941, בשעת הכניעה 09:00, נותרו על החוף למעלה מ-8,400 חיילים בריטיים שלא הצליחו להתפנות, ביניהם חיילים ארצישראליים רבים. מרביתם נפלו באותו היום בשבי הגרמנים, ומקצתם ברחו להרים. חלק מהבורחים נמלטו בסירות קטנות למצרים, אחרים הגיעו לתורכיה, ומשם הגיעו לכוחות הבריית. אחרים הסתתרו אצל המקומיים, או הצטרפו לפרטיזנים ביוון ובכרתים. בסך הכל נפלו בשבי בכרתים כ-13,000 חיילים בריטים.

בסיכום המערכה בכרתים, מפלוגת חפ"רים 606 המורחבת, נפלו חלל 5 חיילים ונפלו בשבי הגרמני כ-170 חיילים ארצישראליים מהם: כ-70 חיילים מפלוגה 606 המקורית, כ-50 חיילים מפלוגת חפ"רים 603 (מהכוח שנסוג עם פלוגה 606 מיוון, דרך האי מילוס, לכרתים), וכ-30 חיילים מיחידות חפ"רים אחרות. עוד נפלו בשבי, כ-20 חיילים ארצישראליים ששירתו ביחידת תפעול הנמלים 1039 וכבודדים ביחידות בריטיות שונות (חיל האוויר, יחידות לסילוק פצצות, נהגים, אתתים וכד'). במהלך הדרך מכרתים למחנות השבי בגרמניה, הצליחו אחדים מהם להימלט בדרך, וכן ממחנות השבויים הזמניים בכרתים וביוון (בקפיצה מרכבות ובדרכים אחרות).

מועדי שיירות הפינוי מנמל ספאקיה בכרתים

לפי נתוני הימיה הבריטית, כ-12,000 חיילים פונו מנמל ספאקיה בכרתים לנמל אלכסנדריה במצרים ב-4 השיירות הבאות:

First night: 28-29 May – Sfakia

Destroyers HMAS *Nizam*, HMAS *Napier*, HMS *Kandahar*, and HMS *Kelvin*.

השיירה ("C Force") בת 4 אוניות, הפליגה מנמל אלכסנדריה ביום רביעי 28/5/1941 בשעה 08:00 והגיעה למפרץ ספאקיה בליל רביעי 28/5/1941 בשעה 23:00. השיירה הפליגה חזרה טרם אור ביום חמישי 29/5/1941 בשעה 03:00 והגיעה לאלכסנדריה בשעה 17:00. לפי דיווח של Stephen Arliss, מפקד האונייה *Napier*, פונו בשיירה 724 חיילים ועוד 24 אנשים שונים כולל "יוונים, נשים, ילדים וכלב".

Second night: 29-30 May – Sfakia

Destroyers HMS *Jervis*, HMS *Hasty* and HMS *Janus*, HMS *Coventry*, Light Cruisers HMS *Phoebe*, HMAS *Perth*, HMS *Calcutta*, and Landing Ship HMS *Glengyle*.

השיירה ("D Force") בת 8 אוניות, הפליגה מנמל אלכסנדריה ביום רביעי 28/5/1941 בשעה 21:00 והגיעה למפרץ ספאקיה בליל חמישי 29/5/1941 בשעה 23:00. השיירה הפליגה חזרה טרם אור ביום שישי 30/5/1941 בשעה 03:20. בכדי להגן על השיירה ולאפשר העברת חיילים במקרה של פגיעה באחת מאוניותיה, חברו לשיירה באותו יום בשעה 06:45 עוד 3 אוניות: Destroyers HMS *Jaguar*, HMS *Defender* and Anti-Submarine Frigate HMAS *Stuart*.

שיצאו לעברה ריקות מנמל אלכסנדריה. השיירה המורחבת בת 11 אוניות הגיעה לנמל אלכסנדריה ביום שבת 31/5/1941 בשעה 07:00 ואיתה 6,029 מפונים.

Third night: 30-31 May – Sfakia

Destroyers HMAS *Nizam*, HMAS *Napier*, HMS *Kandahar*, and HMS *Kelvin*.

השיירה ("C Force") בת 4 אוניות, הפליגה מנמל אלכסנדריה ביום שישי 30/5/1941 בשעה 09:15. בדרך לכרתים, התפתחו תקלות מכאניות באונייה *Kandahar* ואונייה *Kelvin* נפגעה מאש אויב, ושתייהן שבו לנמל אלכסנדריה. האוניות הנותרות הגיעו למפרץ ספאקיה ביום שבת 31/5/1941 בשעה 00:30 והפליגו חזרה טרם אור בשעה 03:00. השיירה הגיעה לנמל אלכסנדריה ביום שבת 31/5/1941 בשעה 19:00 ואיתה 1,510 מפונים.

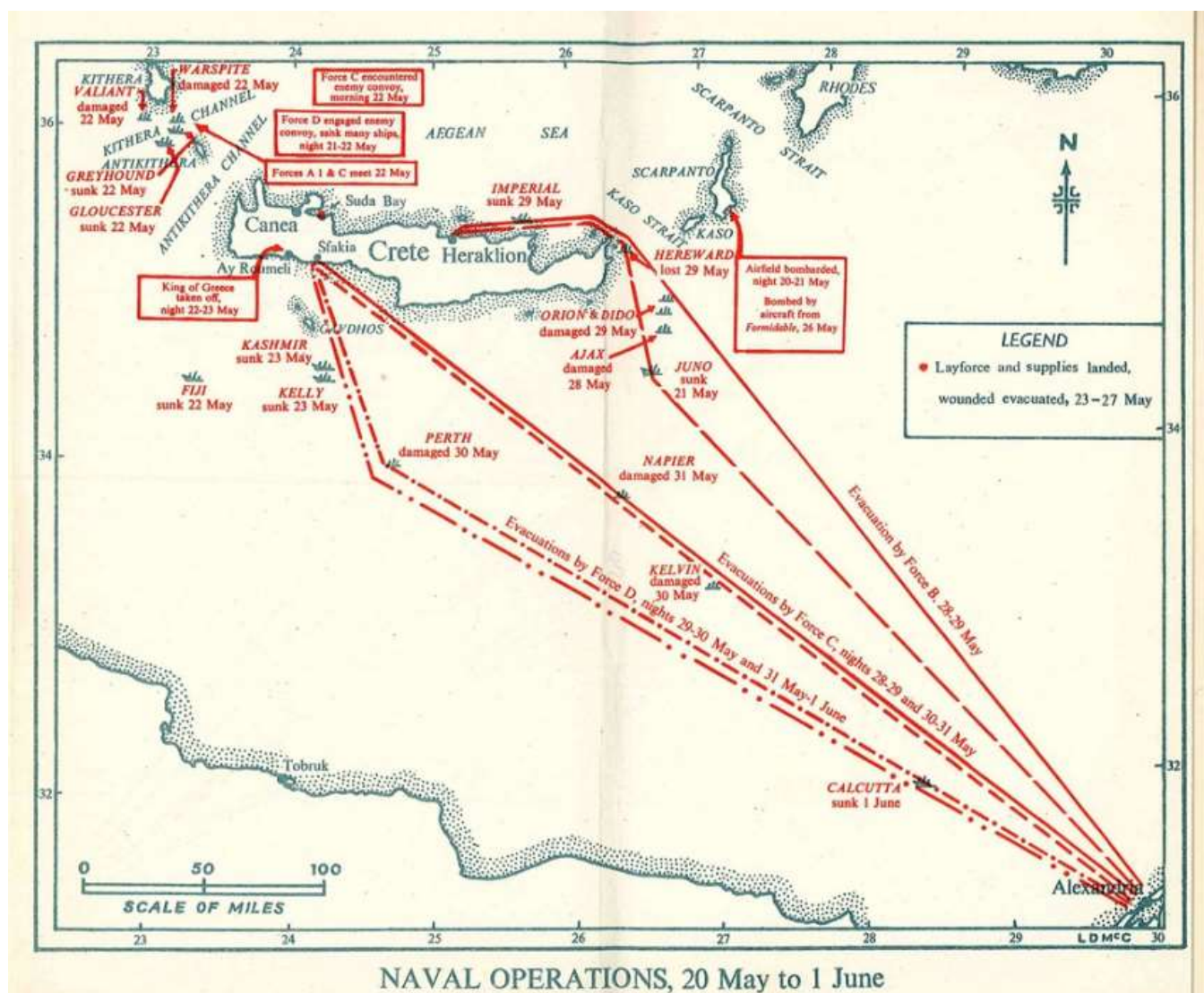
Forth night: 31 May - 1 June – Sfakia

Destroyers HMS *Kimberley*, HMS *Hotspur*, HMS *Jacka*, Light Cruiser HMS *Phoebe* and Minelayer HMS *Abdiel*.

השיירה ("C. S. 15") בת 4 אוניות פינוי ושולת מוקשים אחת, הפליגה מנמל אלכסנדריה ביום שישי 31/5/1941 בשעה 06:00 והגיעה למפרץ ספאקיה בליל שבת 31/5/1941 בשעה 23:20. השיירה הפליגה חזרה ביום ראשון 1/6/1941 בשעה 03:00. בכדי להגן על השיירה ולאפשר העברת חיילים במקרה של פגיעה באחת מאוניות השיירה, יצאו לעברה מנמל אלכסנדריה בבוקר יום 1/6/1941 שתי אוניות ריקות:

Light Cruisers HMS *Calcutta* and HMS *Coventry*.

האוניה *Calcutta* נפגעה בשעה 09:17 מהאוויר וטבעה תוך 3 דקות, יחד עם קצינים וחיילים. האוניה *Coventry* חזרה לנמל אלכסנדריה ואיתה כניצולים 23 קצינים ו-232 חיילים. השיירה המורחבת בת 5 אוניות הגיעה לנמל אלכסנדריה ביום ראשון 1/6/1941 בשעה 17:00 ואיתה 3,710 מפונים.

הצי הבריטי בים התיכון – תרשים מהלך כלל שיירות הפינוי מכרתים, בתקופה 20/5/1941 - 1/6/1941. בתרשים מסומנים המקומות בהן הותקפו ונפגעו חלק מהאוניות ומידת הנזק.
(nzhistory.govt.nz, אתר מקוון)

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

009055

חיילים בריטיים שלחמו בכרתים מגיעים לנמל אלכסנדריה במצרים, על גבי אחת מאוניות הפינוי – סוף מאי 1941.
(awm.gov.au/collection/C30336, אתר מקוון)

טור שבויים בריטיים ובכללם חיילים ארצישראליים, מובל ביום 1/6/1941, בהליכה ממפרץ ספאקיה אל מחנה שבויים במפרץ איי אפוסטולי (Agii Apostoli) מערבית לחאניה. הטור צולם באזור שפר ערוץ ספאקיאנוס (ברקע נראה הים). (באדיבות מר יהודה שפר, הארכיון הגרמני הממשלתי, Bundesarchiv, תיק: RH53_18_269, שם, תמונה: X-A72-39)

חלק ממחנה השבויים בכרתים, שהוקם במפרץ איי אפוסטולי (Agii Apostoli) מערבית לחאניה, בשטח בית חולים כללי מס' 7. שנפגע בקרבות.
(GreeceAtWw2Photostory, אתר מקוון)

מצרים (18/7/1941 – 1/6/1941)

בסופו של דבר, הגיעו מכרתים למצרים כ-300 חיילים מפלוגה 606 המורחבת. פלוגה 606 התארגנה מחדש במחנה אל-קאסאסין (El-Qassasin), כאשר את השורות הפיקוד החסרות, מילאו בעיקר קצינים בריטיים וחוגרים מפלוגות החפ"רים העבריות שלא נשלחו ליוון. ביום 5/7/1941, במקום מייג'ור מוריי שנפל בשבי בכרתים, מונה כסגן המפקד וכמפקד זמני לפלוגה הקפטן הבריטי ג'י. א. סטריך' (J. A. Stretch). כמפקדים מונו גם הקצינים הארצישראליים: סג"ם מרדכי לייב שיפמן (M. L. Shyfman) וסג"ם משה (בן) יוסף סינטו (M. J. Sinto). סגל החוגרים בפלוגה הושלם על-ידי קבוצת חיילים בריטיים. ביום 12/7/1941 מונה מייג'ור אי. וו. ברוקס (I. W. Brooks) למפקד הפלוגה החדש. למחרת היום, מונה סג"ם בריטי ר. א. ביוואן (R. A. Beavan) כמפקד בסגל הפלוגה. סה"כ מונו כמפקדים בפלוגה 5 קצינים.

פלוגת חפ"רים 606 במצרים בעת ביקור בקהיר ביום 15/7/1941. צילום מזכרת קבוצתי לפני ההפלגה לקפריסין ביום 18/7/1941. בפלוגה נכללים קצינים וחוגרים ארצישראליים שצורפו אליה לאחר תום הקרבות ביוון ובכרתים. בשורת הקצינים: סג"ם מרדכי לייב שיפמן, (הקצין השמאלי ביותר) וסג"ם משה סינטו, (קצין רביעי משמאל). באדיבות דניאל טופז - בנו של קרל לבנרוזן, חייל בפלוגת חפ"רים 606)

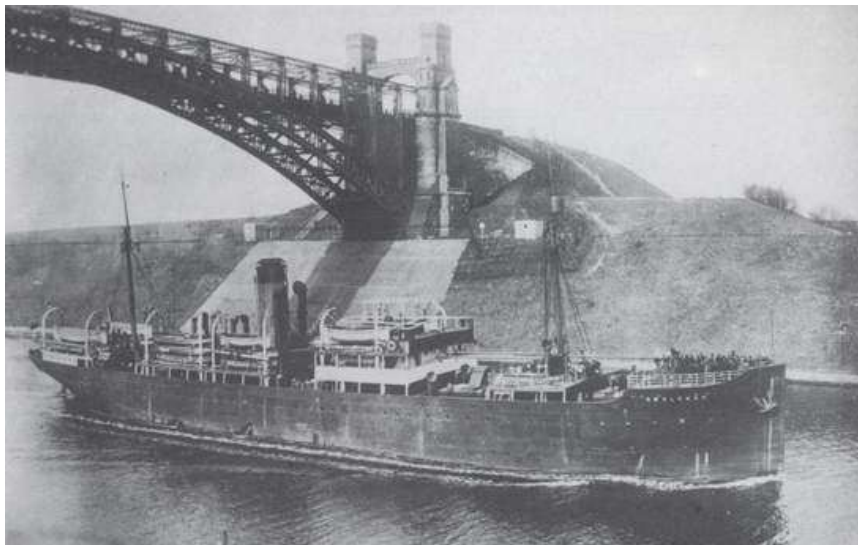
פלוגת חפ"רים 606 במצרים, אזור קהיר – משה שרתוק בא להפרד מהיחידה ביום 15/7/1941. מסדר לכבודו ולחיצת יד עם הסמל אברהם יצחק זלצמן.
(הארכיון לתולדות "ההגנה", חטיבה 080, תת חטיבה 760, תיק 1, ארכיון פרטי של הקצין מרדכי לייב שיפמן)

קפריסין (20/7/1941 – 22/7/1942)

ביום חמישי 17/7/1941, עזבה הפלוגה את מחנה אל-קאסאסין לכיוון נמל פורט סעיד (Port Said), שם עלתה ביום 18/7/1941 על גבי אוניית הסוחר הפולנית "ורשה" (WARSZAWA), שהפליגה לקפריסין והגיעה ביום 20/7/1941 לנמל פמגוסטה (Famagusta). לאחר צעדה ברחובות העיר הגיעה הפלוגה למחנה סטאורוס (Stavros).

למחרת היום, החלה הפלוגה לעבוד בפריקת אוניות בריטיות ברציפי נמל פמגוסטה (Famagusta). מדי פעם, במהלך העבודות, התקיפו מטוסי האויב את הנמל. בחודשים אוגוסט-ספטמבר 1941, עמדה מצבת הפלוגה על 341 חיילים וקצינים, והיא הופעלה תחת פיקוד הארמיה ה-7 הבריטית ששהתה באי.

ביום שבת 6/9/1941 השתכר מפקד פלוגה הבריטי מייג'ור ברוקס ונעצר. למחרת היום הועבר הפיקוד באופן זמני לידי סגנו קפטן ג'י. א. סטרץ' (Capt. J. A. Stretch). במקביל לעבודה בנמל פמגוסטה, הפלוגה שמרה על שגרת אימונים, הועסקה בחיזוק עמדות הקרב שלה, ונטלה חלק בהגנת האזור. ביום 22/10/1941 נשפט מייג'ור ברוקס בבית דין צבאי והודח מתפקידו. בתאריך 4/11/1941 מונה כמפקד הפלוגה מייג'ור אליק ג'ורג' פייפ (Major Alick George Pape). קפטן סטרץ' חזר לתפקיד הסגן. ביום 1/11/1941 החלה הפלוגה קורס ריענון ברובאות ומיום 3/11/1941 החלה אימוני ירי במטווח. מיום 22/11/1941 העבודה בנמל פחתה והאימונים נמשכו כמעט ללא הפרעה עד לסוף החודש. בתאריך 29/11/1941 הועבר סג"ם שיפמן מהפלוגה והוצב לארמיה התשיעית הבריטית (9th Army).

אונייה הסוחר הפולנית "ורשה" (WARSZAWA), עליה הפליגה פלוגת חפ"רים 606 ביום 18/7/1941 מנמל אלכסנדריה במצרים לנמל פמגוסטה בקפריסין. הוטבעה בים התיכון ליד נמל טוברוק בלוב ביום 26/12/1941. (uboat.net, אתר מקוון)

קצינים מפלוגת חפ"רים 606, מימין לשמאל: סג"ם משה סינטו, מייג'ור ברוקס-מפקד הפלוגה בקפריסין, סג"ם מרדכי לייב שיפמן. התמונה צולמה בתאריך 21/7/1941, יום לאחר שהפלוגה הגיעה לקפריסין. (הארכיון לתולדות "ההגנה", חטיבה 080, תת חטיבה 760, תיק 1, ארכיון פרטי של הקצין מרדכי לייב שיפמן)

ביום חמישי 29/1/1942, הוחזרו מקפריסין 39 מחיילי הפלוגה, כדי להצטרף לפלוגות הרגלים הלוחמות ה"באפס" (Buffs) מספר 16 ו-18, שהתארגנו במחנה סרפנד (צריפין). חלק מהחיילים נשארו במסגרות אלו וחלקם עברו ביולי 1942 לשרת בחיל הציוד בפלוגות חימוש עבריות שהוקמו בסמוך לאותו מועד.

במהלך ינואר-פברואר 1942 שמרה הפלוגה על הקו הימי בגזרתה. שמירת הקווים נעשתה לעיתים, יחד עם בטליון (גדוד) חיל הרגלים הקל הסקוטי מספר 2 (2ND Highland Light Infantry) ואימוני השדה נערכו לעיתים עם קורפוס (גייס) 25 (25 Corps – Cyprus Volunteer Force), שהורכב מכוח מתנדבים קפריסאי.

במהלך כל חודש מרץ 1942, ביצעה הפלוגה את תכנית אימוני השדה שלה. במוזיאונים צבאיים בריטיים (Imperial War Museums) ישנו סרטון מיום 20/3/1942, ללא קול שאורכו כ-3 דקות וכותרתו: "Cyprus Pioneer Corps (Alien unit)". הכותרת עלולה להטעות וליצור את רושם שמדובר ביחידה של לוחמים זרים ולא דווקא ביחידת לוחמים ארצישראליים. בסרטון הנדיר מצולמים בקפריסין חיילי פלוגת חפ"רים 606 הארצישראלית בשעת אימונים צבאיים במצודה עתיקה בנמל פמגוסטה, עליה מתנוסס דגל ישראל. תיאור מפורט של תוכן הסרטון מופיע בקישור: <http://www.colonialfilm.org.uk/node/5525>. העתק מהסרטון הועבר למוזיאון השואה בווינגטון, וניתן לצפייה בקישור: <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn1004405>.

לאחר נפילת יוון וכרתים בידי הגרמנים וסיום הקרבות במדבר המערבי, היה ספק אם ניתן לשקם את פלוגות החפ"רים ולהחזירן לשירות. בתיאום בין מנהיגי היישוב (משה שרת) והצבא הבריטי (קולונל ג'ון מק-קנדליש במפקדה בקהיר), באפריל 1942 הוחלט על החזרת פלוגות החפ"רים ארצה ופירוקן. יישום ההחלטה התממש 4 חודשים מאוחר יותר.

החייל מנשה קופ, כתב בקפריסין שיר געגועים עבור הפלוגה בשם "מולדת" (אצ"מ, תיק J12/85, שם):

"מולדת"

I

הרחק, הרחק, הגרתי
מארץ חפשית, מארץ אבות.
זכרתי את מה ששרתי,
על עמק, ועל שדות.

II

התזכרי מולדתי את בנייך?
אשר בכיף לבם אהבוך
לילה...
עצמתי את עיני- ואחלום
נדמה כי- ראיתיך שלום!
אי שם...

במהלך חודש מאי 1942 הועסקה הפלוגה בפריקת אוניות ברציפי נמל פמגוסטה. מספר המועסקים השתנה מעת לעת, ונע בין 10 ל-160. במהלך החודש נערכו אימונים לכיתות (Sections) אשר עליהן הוטל לפעול במקרה של פשיטות אקראיות. בחלק גדול מהתקופה, סיפקה הפלוגה שומרי לילה עבור הרציפים.

ביום 5/5/1942 קיבלה הפלוגה הוראות מבריגדת פמגוסטה לארגן את הכיתות להגנה על חלק מהחוף הסמוך למחנה הפלוגה למקרה של פשיטות נחיתה אקראיות בלילה. הפלוגה נקטה צעדים מעשיים להחזקת קטע בחזית הים באורך של 1 מייל למקרה חירום שכזה. מצבת כח האדם שהוחזקה במוכנות להתמודד עם אפשרויות פשיטה כאלה כללה: 2 כיתות רובאים וכיתת תת-מקלעים אמריקאים מסוג טומי גאן (Tommy Gun), ועוד כיתת רובאים אחת שלמה עם 4 מכוונות ירייה גרמניות מסוג שוורצלז (Schwarzlose), 4 מכוונות ירייה צרפתיות מסוג הוצ'קיס (Hotchkiss) ו-2 מכוונות ירייה איטלקיות מסוג ברדה (Breda).

לפי יומן המלחמה של הפלוגה, ביום 13/5/1942 קפטן ר. א. ביוואן, סגן המפקד, מונה כמפקד הפלוגה באופן זמני.

במהלך יוני 1942 הוקצו 166 חיילים לתגבור הרציפים וכמו כן נדרשה מידי פעם תוספת חיילים לשמירה על תחמושת. לפי יומן המלחמה של הפלוגה מיום 25/6/1942, מנתה מצבת הפלוגה: 3 קצינים ו-259 חוגרים, וזאת בהשוואה למצבת הפלוגה בעת הקמתה (נובמבר 1940): 4 קצינים ו-342 חוגרים. לפי יומן המלחמה של פלוגה 606 מיום 30/6/1942, עמדה עדיין מצבת הפלוגה בקפריסין על כ-2/3 מהכח המקורי שלה ומנתה 3 קצינים ו-242 חוגרים (מאלה, כ-220 חיילים ארצישראליים יהודים ויתרתם חיילים בריטים).

פלוגה 606 שהתה בקפריסין שנה בדיוק. ביום שני 20 ביולי 1942 בשעה 19:00, חגגו חיילי פלוגה 606 את יום השנה להשהייתם בקפריסין. כעבור יומיים, ביום 22/7/1942 בשעה 09:30 הפליגו חיילי הפלוגה, 3 קצינים ו-245 חוגרים, בחזרה מקפריסין למצרים. למחרת היום, הגיעה הפלוגה למצרים, ומיד הועברה לבסיס התארגנות של חיל החפצים במחנה אל-קאסאסין. בימים 24-26 ביולי, המפקד הבריטי של פלוגת תפעול נמלים העברית 1039, קפטן וילינגטון (Capt. Wellington), ראיין את כל החוגרים ביחידה ובחר מהם חיילים לפלוגתו.

ביום 2/8/1942 הועברו 140 מחיילי הפלוגה לפלוגת תפעול הנמלים העברית 1039. הנותרים הועברו ביום 19/8/1942 להצבה ביחידות אחרות, כגון: יחידות רגלים ובמיוחד לפלוגות הרגלים הלוחמות מספר 20 ו-22 (שהקמתן החלה באותה תקופה) וליחידות מקצועיות אחרות (חיל הציוד, חיל החרושת וכד'). ביום 31/8/1942 סגל הפיקוד של הפלוגה המתין לשיבוץ מחדש והפלוגה פורקה סופית.

ארץ-ישראל – מסדר סיום חגיגי לרגל פיזור פלוגות החפצים (8/10/1942)

ביום רביעי 8/10/1942 התקיים מסדר סיום חגיגי "אי-שם בארץ ישראל" (במחנה סרפנד) לחיילי פלוגות החפצים 601, 606 ו-609. על האירוע נכתבו בעיתון "דבר" מיום 9 אוקטובר 1942, בין השאר, הדברים הבאים: "הוחלט לפזר את הפלוגות 601, 606 ו-609, פלוגות החפצים (א"י), כדי שאפשר יהיה לנצל במידה מלאה את כושר המעשה ואת אמונן הצבאי".

אחרי המסדר, בתום שירות של 3 שנים, פורקה פלוגת חפצים 606 באופן רשמי. חייליה המשיכו את שירותם בצבא הבריטי ביחידות אחרות, אליהן שובצו בפועל, עוד קודם לאותו מסדר. בין היחידות היו: פלוגות חיל הרגלים (ה"באפס"), פלוגת תפעול הנמלים העברית 1039, פלוגות חימוש, פלוגות ציוד, יחידות הנדסה, מיפוי, קומנדו ועוד. חלק מיחידות אלה נשלחו בסוף שנת 1944 לחזית באיטליה, כפלוגות עבריות תומכות לחימה (בחילות ההנדסה, הציוד, החרושת והתובלה) ובמסגרת הבריגדה היהודית, שהוקמה בספטמבר 1944. מרבית חיילי הפלוגה המשיכו בשירותם בצבא הבריטי עד סוף המלחמה ולאחריה.

אנשי פלוגות חפצים לגדודים העבריים

שבחן זכותה לשבח רב, וכן במדבר המערבי — במלל ששת חדשי שרות במדבר העברי — חזרה הוצאה ביוני 1942. אנשי הפלוגה 606 שרתו במסע המדבר המערבי הראשון ובין יבמותם לאחר שתנו שנה בקפריסין. אנשי הפלוגה 609 שרתו במדבר המערבי במסע תקופת רצופה של 3 מסעות לרב. 3 הפלוגות עברו בשנים האחרונות לפני מפקד הגדוד, כמה טהאגשים מועבדים לסוגי זשק שבהם אפשר לנצל יותר את יוצאותיהם הטכניות ובהם שעובדים לרגיטנט. הארצישראלי הח-רם.

אי-שם בארץ ישראל נצרך מיסטר צבאי שבו נקרא מכתב מהמפקדה הראשית, חפרי דיע: הוחלט לפזר את הפלוגות 601, 606 ו-609, פלוגות החפצים (א"י), כדי שאפשר יהיה לנצל במידה מלאה את כושר המעשה ואת אמונן הצבאי. מעשייתן של הפלוגות האלה בעבר הם כאלה שגם אנשיהם וגם כל החיילים הארצישראליים יזכרו. להתנאות בהם בצדק. הפלוגה 601 היתה חלק מהיחידה הארצישראלית שנוסדה ושרתה בחיל המשלוח הבריטי בצרפת עד לפינוי (דונקראק) שירותה הצבאי במדבר העברי במלל מעיית בלך.

תיאורו של מסדר צבאי שהתקיים בסרפנד (צריפין) ביום 8/10/1942, לרגל פיזור פלוגות החפצים 601, 606 ו-609 והעברת אנשיהם ליחידות צבאיות אחרות.

(עיתון "דבר", 9 באוקטובר 1942, עמ' 6, עיתונות יהודית היסטורית, אתר מקוון)

אפילוג

חיילי פלוגה 606 (המקורית והמורחבת) וחיילים ארצישראליים אחרים, שברחו מהשבי, או שוחררו ממנו, המשיכו את שירותם בצבא הבריטי. מרביתם השתחררו מהצבא הבריטי בשנת 1946, בתום שירות צבאי של כ-6 שנים. חלק מחיילי הפלוגה שנפלו בשבי הגרמני והאיטלקי, נהרגו במהלך השבי או בצעדות המוות. מקום קבורתם של מרבית הנרצחים לא נודע. אחרים נפלו בקרבות בחזיתות השונות ובמהלך השירות.

יהי זכרם ברוך!